

Készült a
Tolna Megyei Önkormányzat
megbízásából

Tolna Megye

Területfejlesztési Program

– KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉS –

2021. augusztus

Készítették

MSB Fejlesztési Tanácsadó Zrt.

és

Zöld Mag Kft.

TARTALOMJEGYZÉK

Tartalomjegyzék.....	3
Táblázatjegyzék.....	5
Ábrajegyzék	5
1 A környezeti értékelés folyamatának ismertetése	6
1.1 A környezeti értékelés előzményei és tematikája.....	6
1.2 A környezeti értékelés kidolgozásának folyamata, kapcsolódása a tervezési folyamathoz	9
1.3 A környezeti értékelés során tett javaslatok hatása a Program alakulására.....	9
1.4 A környezet védelméért felelős szervek és az érintett nyilvánosság bevonása	10
1.5 A környezeti értékeléshez felhasznált információk leírása és jellemzése	10
2 A Tolna Megyei Területfejlesztési Program ismertetése	12
2.1 A Program céljának, tartalmának ismertetése	12
2.2 A Program összefüggése más releváns tervekkel, illetve programokkal	21
2.3 A változatok közötti választás indokai, a választást alátámasztó vizsgálat rövid leírása	24
3 A Program megvalósításának környezeti hatásai, következményeinek feltárása	25
3.1 A Program céljainak összevetése a releváns nemzetközi, közösségi, országos vagy helyi szinten kitűzött környezet- és természetvédelmi célokkal	25
3.2 A környezeti célok és szempontok megjelenése, illetve figyelembevétele a Programban	41
3.3 A Program céljainak egymás közti konzisztenciája	43
3.4 A jelenlegi környezeti helyzet releváns a Programmal összefüggésben lévő elemeinek ismertetése	45
3.5 A Program megvalósulásával közvetlenül és közvetve környezeti hatást kiváltó tényezők, okok feltárása	65
3.6 A Program megvalósulása esetén várhatóan a környezetet érő hatások, környezeti következményeinek előrejelzése	67
3.7 A környezeti következmények alapján a Program és a változások értékelése	71

4	A Program megvalósítása következtében várhatóan fellépő környezetre káros hatások elkerülésére, csökkentésére vagy ellentételezésére vonatkozó, a tervben, illetve programban szereplő intézkedések környezeti hatékonyságának értékelése, javaslatok egyéb szükséges intézkedésekre	72
4.1	Káros hatások elkerülésére, csökkentésére vagy ellentételezésére vonatkozó intézkedések környezeti hatékonyságának értékelése	72
5	Javaslat olyan környezeti, társadalmi és gazdasági szempontú előírásokra, feltételekre, intézkedésekre, amelyeket a terv által befolyásolt más terveknél figyelembe kell venni.....	77
6	Környezeti hatások monitorozása	79
7	Összefoglaló.....	80

TÁBLÁZATJEGYZÉK

1. táblázat: A Tolna Megyei Területfejlesztési Konceptió és Program stratégiai céljainak illeszkedése egyéb stratégiai dokumentumokhoz	23
2. táblázat: Tolna Megye Területfejlesztési Konceptió és Program, illetve a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia illeszkedése	28
3. táblázat: Tolna Megye Területfejlesztési Konceptió és Program, illetve a Nemzeti Tájstratégia (2017-2026) illeszkedése	31
4. táblázat: Tolna Megye Területfejlesztési Konceptió és Program, illetve a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia illeszkedése	33
5. táblázat: Tolna Megye Területfejlesztési Konceptió és Program, illetve a Nemzeti Erdőstratégia (2016-2030) illeszkedése	36
6. táblázat: Tolna Megye Területfejlesztési Konceptió és Program, illetve a Kvassay Jenő Terv – a Nemzeti Vízstratégia illeszkedése	40
7. táblázat: A stratégiai és átfogó célok kapcsolatrendszere	44

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: A Tolna Megyei Területfejlesztési Konceptió és Program célrendszere (2030-ig) ...	13
2. ábra: Nitrogén-dioxid Tolna megye városaiban	46
3. ábra: Ülepedő por Tolna megye városaiban	46

1 A KÖRNYEZETI ÉRTÉKELÉS FOLYAMATÁNAK ISMERTETÉSE

1.1 A környezeti értékelés előzményei és tematikája

A Tolna Megyei Önkormányzat a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól szóló 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet alapján megyei területfejlesztési koncepciót és programot készít.

A területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény hatálya alá tartozó területi tervek készítése során a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény, illetve az egyes tervek, valamint programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Kormányrendelet) szerint a koncepciók kidolgozásakor minden esetben el kell készíteni a Kormányrendelet követelményei szerinti környezeti hatásvizsgálatokat, és e környezeti értékelés megállapításait figyelembe kell venni a koncepciók, tervek, programok kidolgozásánál. Az értékelés egyben a 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet alapján meghatározott társadalmi-gazdasági és környezeti hatásvizsgálat környezeti részének minősül.

A 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet 9. pontja mondja ki a következőket:

9. § (1) A területi tervek javaslattevő fázisának megalapozó munkarésze a 9. mellékletben meghatározott területi (környezeti, társadalmi és gazdasági) hatásvizsgálat is.

(2) Az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló kormányrendelet alapján **elkészített** környezeti értékelés a 9. mellékletben foglaltak szerint készítendő területi (környezeti, társadalmi és gazdasági) hatásvizsgálat környezeti szempontú elemzésének **minősül**.

A 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet alapján egyértelmű, hogy a területfejlesztési koncepciók esetében le kell folytatni egy koherens környezeti értékelést, aminek a rendeletben leírt processzusa van (pl. tájékoztatni kell a jogszabályban felsorolt szerveket, együtt kell működni velük a tartalmi kérdésekben), majd ezt az értékelést a nyilvánosságtól érkezett vélemények alapján véglegesíteni kell. Ez az értékelés aztán része lesz a 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet alapján elkészítendő komplex hatásvizsgálatnak.

Jelen dokumentum a Tolna Megyei Területfejlesztési Programhoz készült a 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet alapján. Ezen rendelet általános követelményeinek figyelembevételével a tervezési feladat sajátosságait szem előtt tartva a vizsgálat általános szempontjai a következők:

- A környezeti alapállapot és a jellemző környezetterhelések vizsgálata a hatályos előírások, követelmények tükrében.
- A vizsgálatok során megállapíthatók a területfejlesztési koncepció eszközeivel való elvárt intézkedések irányai és egyéb környezetvédelmet érintő javaslatok.

- A környezeti értékelés államigazgatási eljárásban történő egyeztetést és a lakosság, valamint civil szervezetek tájékoztatását, bevonását követően kerül a Tolna Megyei Önkormányzat Közgyűlése elé. A környezeti értékelés során az államigazgatási szervek, az érintett lakosság, és a szervezetek módosíthatják, javíthatják a terv minőségét, melyet a szakági tervezők integrálnak az egyes dokumentumokba.
- Az egyeztetési folyamatban esetleg bekövetkező véleményeltéréseket egyeztető tárgyalás keretében – kompromisszumra törekedve – kell tisztázni. A tervet készítő Tolna Megyei Önkormányzat, illetve a tervezők az eltérő vélemények fenntartása esetén indokolni kötelesek döntésüket.
- A környezeti értékelés készítésénél a Tolna Megyei Önkormányzat meglévő és környezetvédelmet érintő, területfejlesztési program kialakítására hatással bíró tervei, statisztikai adatok, helyszíni ellenőrző vizsgálatok tapasztalatai, az államigazgatási szervek és közüzemi szervek előzetes véleményei vehetők figyelembe.

A területfejlesztési program kialakításakor a környezetvédelem területén elsődleges cél, hogy a hazai jogszabályoknak és az EU elvárásoknak is megfelelő dokumentum készüljön.

A környezeti vizsgálat, környezeti értékelés módszertana, tematikája

A településfejlesztési program javaslattevő fázisának készítői a jogszabályi követelményeknek, a megfelelő megrendelői akarattal egyezően készítik el a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól szóló 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet szerinti társadalmi, gazdasági és környezeti hatástanulmányt.

A hatástanulmány dokumentálásakor, szerkesztésekor teljeskörűen figyelembe vehető a környezeti értékelés, de annak önálló része lesz, ugyanis a 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet 8. § (1) A környezeti értékelés a terv-, illetve programdokumentáció önálló része, illetve munkarésze.

A környezeti értékelés általános tartalmi követelményeit a 2/2005. (I. 11.) Kormányrendelet 4. sz. melléklete tartalmazza. A tematika egyeztetése nyomán a jelen dokumentum tematikája megfelel a Korm. rendelet 4. mellékletében szereplő részletes tartalmi követelményeknek. A TMKH Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főosztály Környezetvédelmi Osztálynak (TMKH KTFO) a Stratégiai Környezeti Vizsgálat kidolgozása alatt a tematika megküldésre került és azt a véleményezte a TMKH KTFO. Jelen dokumentumban figyelembe vettük az összes véleményező hatóság és/vagy szervezet megküldött szakmai észrevételeit.

A kidolgozás egyéb szempontjai:

A környezeti értékelés kidolgozásakor feltétlen figyelembe kell venni a program érvényességének időkorlátait is.

A területi tervek időtávlatai az alábbiak:

- a) rövidtáv: 2 év
- b) középtáv: 7 év
- c) hosszútáv: 14 év
- d) nagytáv: 20-25 év

Ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy a természeti folyamatok és hatások időtávlatára többnyire nem egyezik a tervezési időtávokkal. A zajjal, a levegővédelemmel és a hulladékgazdálkodással kapcsolatos néhány speciális mozzanat kivételével valamennyi terhelésnek, beavatkozásnak egyszerre lehetnek az itt felsorolt időtávon belüli, de elsősorban azt meghaladó, akár – gondoljunk csak a pl. a freongázok kibocsátására, vagy a nukleáris hulladékokra – akár évszázadokon, évezredekken túli folyamatos hatásai. E téren tehát szükség volna az időtávok és léptékek összevetésére.

A területfejlesztési koncepció fogalmazza meg az ország és a térségek

- a) hosszútávra szóló horizontális céljait és átfogó célját.
- b) nagytávra és nagytávon túlra vonatkozó jövőképét.

A területfejlesztési program a középtávú elképzeléseket foglalja össze, amelyben az alábbi elemek jelennek meg:

- a) stratégiai programrész, ezen belül
 - aa) a stratégiai és területi célok (a jövőkép és az átfogó cél alapján)
 - ab) a horizontális célok
 - ac) prioritások (a stratégiai célok alapján)
- b) operatív programrész, mely a stratégiai programrészben tárgyalt és ismertetett szempontok alapján adja meg a program konkrét intézkedéseit.

A fennálló környezeti konfliktusok, problémák várható alakulását és a program realizálásával járó környezeti hatásokat egyaránt figyelembe kell venni.

A jelenlegi hatályos, az Európai Unió joganyagával harmonizált jogszabályok a környezetvédelem területén hatéves tervezési ciklusokat rögzítenek, kétéves felülvizsgálati gyakoriságot elvárva. Így a hat évet meghaladó hatályú területfejlesztési koncepció esetén célszerű a Közgyűlésnek időszakosan megvizsgálnia, felülvizsgálnia – az egyéb környezetvédelmi tervei terület-felhasználási fejlesztési igényeinek realizálhatósága érdekében – a módosítás szükségességét.

A tematika 2/2005. (I. 11.) Korm. rendeletben meghatározott érintett szervek részére megküldésre került, biztosítva számukra a jogszabályban előírt 30 napos véleményezési határidőt.

1.2 A környezeti értékelés kidolgozásának folyamata, kapcsolódása a tervezési folyamathoz

A Program tehát a 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet és a Pénzügyminisztérium iránymutatásai alapján készül. A Programmal párhuzamosan a Korm. rendelet alapján területi hatásvizsgálat készül, amelynek környezeti részénél a 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet az irányadó. A Program és a környezeti értékelés is társadalmasításra kerül: mindkét dokumentumot véleményezésre elküldik a jogszabályokban meghatározott szervezetek számára. A széleskörű nyilvánosság biztosítása érdekében az elkészült anyagok sajtónyilvánosságot kapnak.

A Stratégiai Környezeti Vizsgálat (SKV) jogi alapját a 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról jelenti. A jogszabály 1. melléklete szerint az 1996. évi XXI. tv. 23. § (1) bekezdés alapján készülő területi tervek, így a megyei területfejlesztési programokra is környezeti vizsgálatot kell készíteni. A környezetvédelmi törvény szerinti vizsgálati elemzésnek különösen a következőkre kell kiterjednie (KVT 44. § (1)):

- a) a tervezett előírások, intézkedések mennyiben befolyásolják, illetőleg javíthatják a környezet állapotát;
- b) a tervezett intézkedések elmaradása esetén milyen kár érheti a környezetet, illetőleg a lakosságot;

Az SKV eljárás megindítása egybeesett a vizsgált területfejlesztési program egyeztetésrésztől változatának elkészültével, biztosítva ezáltal, hogy a környezeti vizsgálatban megfogalmazott javaslatok beépülhessenek a vizsgálat alá vont készülő dokumentumba, megteremtve ezzel a megyei területfejlesztési program és a környezeti vizsgálat közötti oda- visszacsatolást.

1.3 A környezeti értékelés során tett javaslatok hatása a Program alakulására

A fenti bekezdésben ismertetetteknek megfelelően a környezeti értékelés során tett javaslatok a környezeti értékelés egyeztetésre került munkaanyagának elkészülte és az egyeztetési folyamat lezárulta, illetve a területfejlesztési program elfogadása közötti időszakban, tehát 2021 márciusa folyamán érvényesíthetők a területfejlesztési program anyagában.

A tervezett tematika megküldésre, véleményeztetésre került a jogszabályban előírt szakhatóságok, érintettek számára. A környezeti értékelés egyeztetési eljárása egybeesik a megyei területfejlesztési program társadalmasításával. A környezeti értékelésben megfogalmazott javaslatok beépítésére tehát lesz mód a program egyeztetésével egyidőben, a program véglegesítését megelőzően.

1.4 A környezet védelméért felelős szervek és az érintett nyilvánosság bevonása

A vonatkozó 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet melléklete szerinti körben megküldésre került a környezeti értékelés tervezett tematikája, ezzel az érdekelt szervek bevonása az előírásoknak megfelelően megtörtént. A tematika kapcsán véleményezésre felkért államigazgatási szervektől egyetlen vélemény vagy észrevétel sem érkezett a határidő lejártáig. Így az előzetesen javasolt tematika mentén elkészült környezeti értékelés kerül egyeztetésre a vonatkozó jogszabályban előírt körben és módon.

Információhoz való hozzáférés:

A nyilvánosság érintett részének meghatározása

A megyei területfejlesztési program készítéséhez kapcsolódó környezeti vizsgálat Tolna megye területére terjed ki. Az érintett nyilvánosság a megyei környezet- és természetvédő szakmai, érdekképviselői és társadalmi szervezetek, a környezeti és vidékfejlesztési ügyekkel foglalkozó más szervezetek és intézmények továbbá a megye lakossága.

Honlap

A környezeti értékelés egyeztetési dokumentációja, a megyei területfejlesztési program társadalmasítási dokumentációja és az eljárással összefüggő összes nyilvános dokumentum közzétételre került a Tolna Megyei Önkormányzat hivatalos honlapján (www.tolnamegye.hu).

Aktív tájékoztatás

A környezeti értékelés nyilvánosságra hozataláról a megyei önkormányzat honlapján közlemény jelent meg.

A beérkező társadalmi vélemények figyelembevétele

A határidőre beérkezett véleményeket feldolgoztuk és a vizsgálatban résztvevő szakértők azokat figyelembe vették a dokumentációk véglegesítésekor. Az érintett nyilvánosság bevonása érdekében az elkészült tematika és az egyeztetési anyag véleményezésre felkerült a megye honlapjára, és közvetlenül is kiküldésre került a - jogszabály szerint - "környezet védelméért felelős szervek"-nek.

1.5 A környezeti értékeléshez felhasznált információk leírása és jellemzése

A környezeti vizsgálat a Tolna Megyei Önkormányzati Hivatal Területfejlesztési Osztály által rendelkezésre bocsájtott dokumentáció, háttér tanulmányok, vizsgálatok, munkaközi anyagok, digitális térinformatikai adatbázis és a nyilvános tanulmányok, jelentések, fejlesztési stratégiák alapján készült. A környezeti vizsgálatban felhasználtuk továbbá a területfejlesztési programhoz készült részletes helyzetfeltáró vizsgálatok dokumentációját is.

Felhasznált tanulmányok, programok, stratégiák:

- Tolna Megye Területfejlesztési Konceptiója 2021-2030
- EU 2021-2027 kohéziós Politika
- Nemzeti Fejlesztés 2030
- Program a Versenyképesebb Magyarországért (2019-)
- Nemzeti Reformprogram (2020)
- A magyar mikro-, kis- és középvállalkozások megerősítésének stratégiája 2019-2030
- Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030
- Második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (NÉS)
- Nemzeti Tájstratégia (2017-2026)
- Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030
- Nemzeti Közlekedési Infrastruktúra-fejlesztési Stratégia (2014-2050)
- Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia (2012-2024)
- Nemzeti Erdőstratégia (2016-2030)
- Kvassay Jenő Terv – a Nemzeti Vízstratégia

A környezeti vizsgálat természeténél, korlátainál fogva nem végez újabb adatgyűjtést. A rendelkezésre álló idő és erőforrások arra terjednek ki, hogy a meglévő anyagokat elemezzük. Az SKV keretében tehát a meglévő adatok vizsgálata, a különböző elfogadott fejlesztési koncepciók, stratégiák szempontrendszerének és a területfejlesztési program fenntarthatóságának és környezeti megfelelőségének vizsgálata történik, történt meg.

2 A TOLNA MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI PROGRAM ISMERTETÉSE

2.1 A Program céljának, tartalmának ismertetése

A Tolna Megyei Területfejlesztési Konceptió és területi hatásvizsgálata 2021. év elején készült el, és 2030-ig fogalmazza meg a megye fejlődésének legfontosabb alappilléreit, céljait, eszközeit. A Program céljai azonosak a hosszabb távú, stratégiai dokumentumban megfogalmazottakkal és annak alapelveivel, ennek megfelelően a Programban a Konceptió által körvonalazott célok eléréséhez szükséges középtávú intézkedések kerültek összefoglalásra, figyelembe véve a meghatározott fejlesztési irányokat és azon megyei sajátosságokat, amelyek közvetlen beavatkozást igényelnek.

A megye egyik legjelentősebb kitörési pontja a gazdaságfejlesztésben és a vidékfejlesztésben rejlő Tolna megyei lehetőségek kiaknázása. A Paks II. beruházás jelentős hatást fog gyakorolni Tolna megye gazdasági és társadalmi szerkezetére, és ezzel együtt jelentős térségfejlesztési kihatása is lesz, amely szorosan összefügg és kapcsolódik Tolna megye, a Kiemelt Térség és általa a két szomszédos megye (Bács-Kiskun és Fejér) területi és ágazati forrásokból megvalósuló fejlesztéseivel.

A koncepció és ez alapján a program azzal a céllal készült, hogy kijelölje Tolna megye lehetséges kitörési pontjait és meghatározza azon fejlesztési irányait, amelyre a megye a 2030-ig terjedő időszakban különös hangsúlyt kíván fektetni. A megyei (területi) programozáshoz rendelt források felhasználásának alapját képezi majd a dokumentum, hiszen a tervezett megyei fejlesztéseknek a Tolna Megyei Területfejlesztési Programhoz illeszkedniük kell.

A Tolna Megyei Területfejlesztési Konceptió és Program a Tolna megyei fejlesztések rendszerét kialakító dokumentum, melynek fő célja azt megalapozni, hogy a jövőben - a 2021-2027-es fejlesztési ciklus során és azt követően - minél több, és a megye számára minél több haszonnal járó forrás érkezzon Tolna megyébe. Ennek szellemében célul tűzhető ki, hogy a következő hét évben a különböző fejlesztési programokból a megyébe érkező forrás legalább annyi, vagy több legyen, mint amennyi az előző hét évben a megyében rendelkezésre állt.

1. ábra: A Tolna Megyei Területfejlesztési Konceptió és Program célrendszere (2030-ig)

Átfogó célok

1.1.

A megye gazdasági potenciáljának növelése, a vállalkozói aktivitás erősítése

1.2.

Társadalmi megújulás, társadalmi kohézió

1.3.

A vidékies térségek gazdasági szerepvállalásának megerősítése és vonzó vidéki életter megteremtése

Stratégiai célok

1.1.1.

Új K+F+I és logisztikai központok kialakítása vállalkozói együttműködések létrehozásával iparáganként, termékpályánként

1.2.1.

Oktatásfejlesztés, hátrányos helyzetű csoportok munkaerőpiaci esélyeinek javítása, a digitális átállás elősegítése az oktatásban

1.3.1.

Mezőgazdasági alapanyagokra épülő, nagy hozzáadott értékű termék előállítás, -feldolgozás, piaci értékesítés és agrármarketing tevékenység termelői együttműködéssel

1.1.2.

Piacképes, hagyományosan jelenlévő ipari ágazatok, elsősorban könnyűipari tevékenységek (gépgyártás, fémfeldolgozás, élelmiszeripar, textil- és bőripar) fejlesztése

1.2.2.

A kedvezőtlen demográfiai folyamatok hatásainak mérséklése

1.3.2.

Vidéki életminőség javítása és a rurális térség népességmegtartó képességének elősegítése

1.1.3.

A megye természeti erőforrásainak, táji és természeti értékeinek és épített környezetének szélesebb körű megismertetése, potenciáljának javítása, fenntartható hasznosítása és tematikus összekapcsolása

1.2.3.

Települési infrastruktúra és közszolgáltatások fejlesztése

1.3.3.

A Közép-Duna Menti Kiemelt Térség Tolna megyét érintő területének fejlesztése

1.1.4.

Vállalkozások versenyképességének erősítése

A Tolna Megyei Területfejlesztési Program átfogó céljait elsősorban a koncepció helyzetértékelése során megfogalmazott fejlesztési irányok határozták meg, valamint azok a megyei sajátosságok (erősségek, gyengeségek, lehetőségek, veszélyek) amelyek közvetlen beavatkozásokat igényelnek.

Az alábbi három fő terület fejlesztése kiemelten fontos:

- gazdaságfejlesztés
- humánerőforrás-fejlesztés
- vidékfejlesztés

Az átfogó és stratégiai célok részletes bemutatását a Tolna Megyei Területfejlesztési Koncepció és Program dokumentuma tartalmazza, jelen dokumentumban a célok csak felsorolásra kerülnek. A Program a hétéves költségvetési ciklusra tervez és összesen három átfogó és tíz stratégiai célt fogalmaz meg.

2.1.1.1 Átfogó célok

- **1.1. átfogó cél:** A megye gazdasági potenciáljának növelése, a vállalkozóiaktivitás erősítése
- **1.2. átfogó cél:** Társadalmi megújulás, társadalmi kohézió
- **1.3. átfogó cél:** A vidékies térségek gazdasági szerepvállalásának megerősítése és vonzó vidéki élettér megteremtése

2.1.1.2 Stratégiai célok

- **1.1.1. stratégiai cél:** Új K+F+I és logisztikai központok kialakítása vállalkozói együttműködések létrehozásával iparáganként, termékpályánként
 - *Széles körű, gazdasági célú vállalkozói együttműködések (klaszterek, projektszervezetek) támogatása a Tolna megyei vállalkozások piaci szerepvállalásának megerősítése érdekében ágazonként, illetve termékpályánként*
 - *Szekszárdi szőlészeti és borászati kutatás-fejlesztési együttműködések a Pécsi Tudományegyetem szakmai koordinációja mellett*
 - *Dombóvár és Tamási térségében mezőgazdasági célú kutatás-fejlesztési együttműködések a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Kaposvári és Keszthelyi Campusának szakmai koordinációja mellett*
 - *Energetikai kutatás-fejlesztési együttműködések Paks és Tamási térségében*
 - *A helyi mezőgazdasági alapanyag-termelési igényekhez igazított helyi logisztikaikapacitások kiépítése térségenként*
 - *A helyi alapanyag-termelési igényekhez igazított térségi logisztikai bázisok kialakítása a megyét érintő jelentősebb vasúti, közúti, vízi közlekedési csomópontokban*

- **1.1.2. stratégiai cél:** Piacképes, hagyományosan jelenlévő ipari ágazatok, elsősorban könnyűipari tevékenységek (gépgyártás, fémfeldolgozás, élelmiszeripar, textil- és bőripar) fejlesztése
 - *Tejipari és húsipari alapanyagokra épülő termékfejlesztés, élelmiszeripari és mezőgazdasági gépgyártás székszárdi központtal*
 - *A megyei (elsősorban Bátaszék, Bonyhád, Szekszárd, Tolna és térsége) bőr- és textilipari, könnyűipari kapacitások növelése az ágazaton belüli piaci részesedés növelésével*
 - *A helyi mezőgazdasági alapanyagokra épülő magas hozzáadott értékű élelmiszer- és feldolgozóipari kapacitások kiépítése*
 - *A nagy hagyományokkal rendelkező Tolna megyei építőipar fellendítése*
 - *A már működő ipari parkok és ipari övezetek fejlesztése, különös tekintettel az ágazati igényeket kiszolgáló infrastruktúrafejlesztésre, a városok és vonzáskörzetük igényeire épülő inkubáció- és szolgáltatásbővítés az ipari parkokban*
 - *Egészségügyi és egészségipari fejlesztések*
 - *Regionális szintű gazdasági és piaci együttműködések elősegítése klaszterek által*
 - *A megyei gépgyártási kapacitások erősítése elsősorban az autóipari, szerszámgép gyártás területén és elektronikai iparban*
 - *A tisztaszén-technológia meghonosítása és kőbányászat fejlesztése, és az ezekre épülő gazdaságfejlesztés Nagymányok térségében a környezeti fenntarthatóság figyelembevételével*
- **1.1.3. stratégiai cél:** A megye természeti erőforrásainak, táji és természeti értékeinek és épített környezetének védelme, szélesebb körű megismertetése, potenciáljának javítása, fenntartható hasznosítása és tematikus összekapcsolása
 - *Védett építészeti értékek gazdasági, turisztikai és közösségi célú hasznosításának elősegítése*
 - *Helyi turizmus versenyképessége*
 - *Országos jelentőségű védett természeti területek*
 - *Sió turisztikai hasznosítása*
 - *Duna menti rekreációs térség kialakítása*
 - *Termál- és gyógyturizmus megyei központjainak további fejlesztése, új központok létesítése*
 - *A Szekszárdi és Tolnai Borvidék, valamint a pincefalvak borturisztikai és gasztronómiai kínálatának növelése*
 - *Kerékpáros turizmus feltételeinek fejlesztése*
 - *Környezeti elemek fenntartható hasznosítására irányuló fejlesztések*

- **1.1.4. stratégiai cél:** Vállalkozások versenyképességének erősítése
 - *Vállalkozások foglalkoztatási képességének erősítése*
 - *Termék-, technológiai és szervezeti újítások ösztönzése és támogató környezet megteremtése*
 - *Kis- és középvállalkozások szolgáltatásfejlesztése*
 - *Üzleti, vállalkozói készségek fejlesztése*
 - *IKT- technológiák használatának ösztönzése az üzleti életben*
 - *Vállalkozások karbonsemleges energia-felhasználását és energiahatékonyság- növelését célzó fejlesztéseinek támogatása*
 - *Vállalkozások tőkéhez jutási lehetőségeinek szélesítése*
- **1.2.1. stratégiai cél:** Oktatásfejlesztés, hátrányos helyzetű csoportok munkaerő- piaci esélyeinek javítása, a digitális átállás elősegítése az oktatásban
 - *A gazdasági igényekhez igazított, gyakorlatorientált szakképzési rendszer kialakítása, a szakképzési lehetőségek bővítése és a fiatalok képességeinek kibontakoztatása, idegen nyelvi kompetenciáinak fejlesztése*
 - *Felnőttképzési (műszaki szakképzési) központok létrehozása a megyében*
 - *A közoktatás színvonalának javítása és az oktatás modernizálása (digitalizálás, e- oktatás)*
 - *A minőségi oktatáshoz való hozzáférés biztosítása és a korai iskolaelhagyás csökkentése*
 - *Szociális ellátórendszer fejlesztése*
 - *Civil szféra megerősítése a megyében*
 - *Helyi identitás és kulturális élet fejlesztése a meglévő közösségi terek és programok fejlesztésével, újak létrehozásával, közösségfejlesztő szakemberképzés támogatásával*
 - *Hátrányos helyzetű társadalmi csoportok felzárkózásának és munkához jutásának elősegítése*
 - *Hátrányos helyzetű csoportok befogadásának elősegítése*
- **1.2.2. stratégiai cél:** A kedvezőtlen demográfiai folyamatok hatásainak mérséklése
 - *Családbarát foglalkoztatáspolitikai, az atipikus foglalkoztatás lehetőségeinek kiterjesztése*
 - *Életminőség javítása és vonzó élettér kialakítása a településeken gazdasági funkcióbővítéssel*
 - *A lakosság egészségtudatosságának növelése*
 - *Önkormányzati bérlakásprogram*
 - *Munkásszállások kialakítása*
 - *Fiatal vállalkozók támogatása, vállalkozásösztönzés*

- *Kulturális, sport és szabadidős-rekreációs lehetőségek bővítése városokban és falvakban egyaránt*
- **1.2.3. stratégiai cél:** Települési infrastruktúra és közszolgáltatások fejlesztése
 - *Térségi és helyi közszolgáltatás- és közigazgatás-fejlesztés, a közsféra infrastruktúra-fejlesztése*
 - *Városfejlesztéssel kapcsolatos beavatkozások*
 - *Apró- és kistelepülési térségek elérhetőségének javítása*
 - *Szociális városrehabilitációs fejlesztések*
- **1.3.1. stratégiai cél:** Mezőgazdasági alapanyagokra épülő nagy hozzáadott értékű termék-előállítás, -feldolgozás, piaci értékesítés és agrármarketing tevékenység termelői együttműködéssel
 - *TÉSZ-ek, BÉSZ-ek, termelői csoportok létrehozása termékpályaként*
 - *Funkcionális térségenként a helyi feldolgozó- és élelmiszeripari kapacitások kiépítése termelői összefogással*
 - *A helyben előállított termékek piaci értékesítésének elősegítése*
 - *Minőségi haltenyésztés és -feldolgozás*
 - *Falusi vendégasztal működtetésének elősegítése*
 - *A klímaváltozás negatív hatásainak mérséklése*
 - *Mezőgazdasági termelés kockázatainak csökkentése*
- **1.3.2. stratégiai cél:** Vidéki életminőség javítása és a rurális térség népességmegtartó képességének elősegítése
 - *Digitalizáció a vidéki térségben*
 - *A helyi és helyközi tömegközlekedés keresletorientált racionalizálása*
 - *Vidékies jellegű városok fejlesztése*
 - *Helyi erőforrásokra támaszkodó energiahasznosítás*
 - *Mobil és helyi szolgáltatások megteremtése kistelepüléseken*
 - *Szabadidősport önszerveződésének támogatása és intézményi háttérének biztosítása*
 - *Ökológikus gondolkodás elsajátítása, elterjesztése*
 - *A vidéki letelepedést segítő támogatások bevezetése, helyi adókedvezmények biztosítása (szabad vállalkozási zóna településein)*
- **1.3.3. stratégiai cél:** A Közép-Duna Menti Kiemelt Térség Tolna megyét érintő területének fejlesztése
 - *A kiemelt térség magterületének fenntartható fejlesztése*
 - *Komplex programmal érintett Tamási járás*
 - *Humánfejlesztések*

2.1.1.3 Területi célok

A Fejlesztési Program az átfogó és stratégiai célokkal összefüggésben kijelöli a területi célokat is, melyek a területi jellegzetességek és szereplők szempontjából foglalja össze a fejlesztési irányokat az egyes területi részegységekre vonatkozóan.

- *A helyi mezőgazdasági alapanyagokra épülő magas hozzáadott értékű élelmiszer- és feldolgozóipari kapacitások kiépítése a növénytermesztés és az arra épülő állattenyésztés gazdasági egyensúlyára alapozva, funkcionális térségként*
- *Sió és Duna menti rekreációs térség turisztikai hasznosítása*
- *Az oktatás modernizálása (digitalizálás, e-oktatás)*
- *Helyi közösségi identitásfejlesztést és kulturális életet elősegítő közösségfejlesztő szakemberképzés indítása*
- *Bérlőház (lakás) és háztáji program bevezetése az apró- és kistelepülésekben*
- *Apró- és kistelepülés térségek elérhetőségének javítása*
- *A vidéki letelepedést segítő támogatások bevezetése, helyi adókedvezmények biztosítása*
- *Közép-Duna Menti Kiemelt Térség*

2.1.2 Horizontális célok

A horizontális célokban foglaltak során figyelembevételre került azon szempont, hogy a fejlesztések megőrizték az épített, illetve a korábban létrehozott értékeket. A rögzített elvek mindegyike azt szolgálja, hogy a támogatási forrásból megvalósult beruházások értékteremtőek és hosszú távon is fenntartható módon szolgálják a helyi gazdaság, társadalom és környezet értékeit.

1. Együttműködésre épülő fejlesztések
2. Környezettudatos és fenntartható fejlesztések
3. Munkahelymegtartást és/vagy munkahelyteremtést támogató fejlesztések
4. Családbarát fejlesztések
5. Elsősorban helyi erőforrásra épülő fejlesztések
6. Vállalkozásbarát fejlesztések
7. Innovatív fejlesztések

2.1.3 Prioritások azonosítása

A Program öt prioritást jelöl ki, melyek meghatározzák azokat a területeket, amelyekre a fejlesztési forrásokat összpontosítani kell.

1. prioritás: A Tolna megyei gazdaság versenyképességének erősítése

A Tolna Megyei Területfejlesztési Konceptió átfogó céljai között szerepel a megye gazdaságának erősödése, a gazdasági aktivitás és a tökegvonzó képesség erősödése, mely a gazdaság versenyképességének növelésével érhető el.

Ezen cél eléréséhez kiemelten fontos a gazdaságfejlesztés, a hozzá kapcsolódó, jól alkalmazkodó humánerőforrás-fejlesztés, valamint a hatékony vidékfejlesztés.

A világot és egész Európát is sújtó gazdasági válság, vagy akár a világjárvány okozta recesszió hatásai elleni fellépés eszköze a gazdaság kiemelt fejlesztése, külső tényezőktől való mind nagyobb mértékű függetlenítése.

A megye gazdasági potenciáljának növeléséhez szükséges főbb eszközök

- Új K+F+I és logisztikai központok kialakítása vállalkozói együttműködések létrehozásával iparáganként, termékpályánként
- Vállalkozások versenyképességének erősítése és a hagyományosan jelenlévő ipari ágazatok fejlesztése
- A megye természeti erőforrásainak, táji és természeti értékeinek és épített környezetének szélesebb körű megismertetése, potenciáljának javítása, fenntartható hasznosítása és tematikus összekapcsolása
- Összekötő utak, külterületi utak, kerékpárutak fejlesztése, hálózatának bővítése

A prioritáshoz kapcsolódó stratégiai célok:

- *1.1.1. Stratégiai cél:* Új K+F+I és logisztikai központok kialakítása vállalkozói együttműködések létrehozásával iparáganként, termékpályánként
- *1.1.2. Stratégiai cél:* Piacképes, hagyományosan jelenlévő ipari ágazatok, elsősorban könnyűipari tevékenységek (gépgyártás, fémfeldolgozás, élelmiszeripar, textil- és bőripar) fejlesztése
- *1.1.3. Stratégiai cél:* A megye természeti erőforrásainak, táji és természeti értékeinek és épített környezetének szélesebb körű megismertetése, potenciáljának javítása, fenntartható hasznosítása és tematikus összekapcsolása
- *1.1.4. Stratégiai cél:* Vállalkozások versenyképességének erősítése

2. prioritás: A helyi közösségek és kultúra megerősítése, valamint a közösségi élet újraindítása

Tolna megyében a családok jólétének és jól-létének elérését szolgáló fejlesztések megvalósítása alapvető cél. A társadalmi jólét és jól-lét eléréséhez fontos feladat ugyanakkor a megye hátrányos helyzetű csoportjainak felzárkóztatása, melyhez elengedhetetlen a humán-közzszolgáltatások működtetéséhez szükséges szakember-ellátottság biztosítása.

A Tolna megyei és helyi identitás – mint erős kötelék -, valamint a közösségi élet megerősítése és fejlesztése közösségfejlesztő szakemberek bevonásával a meglévő közösségi erőforrások megerősítése egyaránt a prioritásban foglalt célok közé tartozik. A befogadó társadalom elősegítéséhez nélkülözhetetlenek a társadalmi kapcsolatok, az aktív közösségi szerepvállalás és az önkéntesség elősegítése.

A beavatkozási terület az alábbi intézkedésekre került lebontásra:

- Családok támogatását biztosító fejlesztések
- A hátrányos helyzetűek támogatását, munkavállalási esélyeit támogató fejlesztése, és helyi humán fejlesztések
- Helyi és megyei identitás erősítése

A prioritáshoz kapcsolódó stratégiai célok:

- *1.2.1. Stratégiai cél:* Oktatásfejlesztés, hátrányos helyzetű csoportok munkaerő- piaci esélyeinek javítása, a digitális átállás elősegítése az oktatásban
- *1.2.2. Stratégiai cél:* A kedvezőtlen demográfiai folyamatok hatásainak mérséklése
- *1.2.3. Stratégiai cél:* Települési infrastruktúra és közszolgáltatások fejlesztése célhoz a szegregáció felszámolásához kapcsolódó közösségformálás, közösségfejlesztés és felzárkózás
- *1.3.2. Stratégiai cél:* Vidéki életminőség javítása a rurális térség népességmegtartó képességének elősegítése

3. prioritás: Élhető és fenntartható környezet megteremtése

Ezen prioritás a klímaváltozás hatásainak mérséklését, illetve az ehhez szükséges lakossági szemléletformálást, továbbá a beruházások környezetbarát megvalósításának támogatását célozza. Kiemelten fontos a természetközeli megoldások, a környezettudatos és fenntartható energia-hatékony építési módok, zöld- és kék infrastruktúrák és az úgy nevezett okos technológiák alkalmazása.

A prioritás támogatja a környezeti szennyezések felszámolására, mérséklésére irányuló beruházásokat, és a környezetbarát, illetve kevésbé környezetterhelő közlekedési módok használatának elterjedését, a karbonsemleges energia-felhasználást és energiahatékonyságnövelést célzó fejlesztések megvalósulását.

Ezek eléréséhez a lakosság környezettudatosságra nevelése és vállalkozások körében történő szemléletformálás is elengedhetetlen.

A prioritás az alábbi tervezett intézkedésekre került lebontásra:

- Kármentesítés
- Környezetbarát fejlesztések
- Településkép javítása
- Szemléletformálás, hulladékgazdálkodás

A prioritáshoz kapcsolódó stratégiai célok:

A 3. prioritást az időszak valamennyi fejlesztése esetében szem előtt kell tartani a fenntartható beruházások megvalósulása érdekében.

Ugyanakkor kiemelendő, hogy a prioritás kapcsolódik a klímaváltozás negatív hatásainak mérséklését célzó intézkedéseket is magába foglaló 2. átfogó cél, valamint a vonzó vidéki élettér megteremtésére irányuló 3. átfogó cél keretében tervezett fejlesztésekhez.

4. prioritás: Vidéki élet felzárkóztatása, közszolgáltatások színvonalának emelése

A megyében 109 település található, melyek közül 11 rendelkezik városi címmel. A településszerkezeten túl a megye vidékies jellegét jól mutatja a települések lakosságszáma (60%-a 1 000 fő alatti mérettel rendelkezik). A települési méretekből adódóan a helyben elérhető közszolgáltatások száma és minősége is számos esetben fejlesztésre szorul, annak érdekében, hogy a mai kor követelményeinek is eleget tudjanak tenni.

A prioritás területileg az egész megyét érinti, azonban kiemelten fókuszál a városi agglomeráción kívüli, aprófalvas települések igényeire, felzárkózására. Az érintett közszolgáltatások kiterjednek az egészségügyi és szociális ellátásra, a közigazgatásra, oktatásra, és ezen szolgáltatások elérését lehetővé tévő kapcsolódó szolgáltatásokra, infrastruktúrára (pl.: gyalogos-, tömegközlekedés).

A prioritáshoz kapcsolódó stratégiai célok:

- *1.2.1. Stratégiai cél:* Oktatásfejlesztés, hátrányos helyzetű csoportok munkaerő-piaci esélyeinek javítása, a digitális átállás elősegítése az oktatásban
- *1.2.2. Stratégiai cél:* A kedvezőtlen demográfiai folyamatok hatásainak mérséklése
- *1.2.3. Stratégiai cél:* Települési infrastruktúra és közszolgáltatások fejlesztése

5. prioritás: Közép-Duna Menti Kiemelt Térség fejlesztése

A prioritás elsősorban a Közép-Duna Menti Kiemelt Térség területének célkitűzéseinek összehangolását igyekszik biztosítani komplex módon, az egész megyei területi integritásával és céljaival összhangban. A Közép-Duna Menti Fejlesztési Tanács által elfogadott fejlesztési dokumentumok alapján azonosítható intézkedések az alábbiak:

- *Közszolgáltatások és települési infrastruktúra fejlesztése*
- *Helyi gazdaság és turizmus fejlesztése*

2.2 -A Program összefüggése más releváns tervekkel, illetve programokkal

Az alábbi ábra a Tolna Megyei Területfejlesztési Konceptió stratégiai céljainak és az egyéb dokumentumok illeszkedésének kapcsolatát összegzi. Megvizsgáltuk, hogy a Konceptió egyes céljai mekkora mértékben illeszkednek a különböző stratégiai dokumentumok célkitűzéseire. Ahol a kapcsolódás mértéke 50%-nál nagyobb értéket mutatott azt a táblázatban pipával jelöltük.

A táblázatból jól látható, hogy a legtöbb erős (50%-feletti) kapcsolat az EU 2021-2027 Kohéziós Politikájával, a Nemzeti Fejlesztés 2030 stratégiai dokumentummal, illetve a Nemzeti Közlekedési Infrastruktúra-fejlesztési Stratégia (2014-2050) dokumentummal van. Ezen összefoglaló táblázatban nem jelöljük a gyengébb kapcsolódási pontokat, azonban fontosnak tartjuk kiemelni, hogy az egyes stratégiai dokumentumokban közölt célkitűzések jelentős része illeszkedik a Tolna Megyei Területfejlesztési Konceptióhoz és ennek megfelelően a Programhoz is.

1. táblázat: A Tolna Megyei Területfejlesztési Koncepció és Program stratégiai céljainak illeszkedése egyéb stratégiai dokumentumokhoz

Tolna Megyei Területfejlesztési Koncepció és Program stratégiai céljai	Új K+F+I és logisztikai központok kialakítása vállalkozói együttműködések létrehozásával iparáganként, termékpályáinként	Piacépes, hagyományosan jelenlévő ipari ágazatok, elsősorban könnyűipari tevékenységek (gépgyártás, fémfeldolgozás, élelmiszeripar, textil- és bőripar) fejlesztése	A megye természeti erőforrásainak, táji és természeti értékeinek és épített környezetének szélesebb körű megismertetése, potenciáljának javítása, fenntartható hasznosítása és tematikus összekapcsolása	Vállalkozások versenyképességének erősítése	Oktatásfejlesztés, hátrányos helyzetű csoportok munkaerő-piaci esélyeinek javítása, a digitális átállás elősegítése az oktatásban	A kedvezőtlen demográfiai folyamatok hatásainak mérséklése	Települési infrastruktúra és közszolgáltatások fejlesztése	Mezőgazdasági alapanyagokra épülő, nagy hozzáadott értékű termék előállítás, -feldolgozás, piaci értékesítés és agrármarketing tevékenység termelői együttműködéssel	Vidéki életminőség javítása és a rurális térség népességmegtartó képességének elősegítése	A Közép-Duna Menti Kiemelt Térség Tolna megyét érintő területének fejlesztése
Egyéb stratégiai dokumentumok										
EU 2021-2027 Kohéziós Politika	☐	✓	☐	✓	✓	☐	✓	✓	✓	✓
Nemzeti Fejlesztés 2030	✓	✓	✓	☐	✓	✓	☐	✓	✓	✓
Program a Versenyképesebb Magyarországért (2019-)	✓			✓	✓					
Nemzeti Reformprogram (2020)						✓				
A magyar mikro-, kis- és középvállalkozások megerősítésének stratégiája 2019-2030				✓						
Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030			✓							
Második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia, Hazai Dekarbonizációs Útiter, Nemzeti Alkalmazkodás Stratégia, "Partnerség az éghajlatért" Szemléletformálási Terv	✓		✓						✓	
Nemzeti Tájstratégia (2017-2026)	✓		✓		✓				✓	
Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030		✓			✓	✓				✓
Nemzeti Közlekedési infrastruktúra-fejlesztési Stratégia 2014 (2014-2050)	✓		✓	✓			✓	✓	✓	
Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia (2012-2024)	✓		✓		✓	✓			✓	✓

2.3 A változatok közötti választás indokai, a választást alátámasztó vizsgálat rövid leírása

A Tolna Megyei Területfejlesztési Program készítése 2020 második felében kezdődött meg. A területi tervek aktualizálása a 2021-2027 közötti uniós tervezési időszak fejlesztési dokumentumainak tervezését és (elsősorban a területi operatív program esetében) végrehajtását támogatja.

A tervezési folyamat előkészítő fázisaként helyzetfeltáró, helyzetértékelő dokumentumok készültek, majd annak szakértői, illetve társadalmi értékelése történt meg. A helyzetfeltárás-értékelés megyei közgyűlési elfogadását követően kezdődött meg a Konceptió javaslattevő fázisának kidolgozása, azaz a legfontosabb célok, eszközök és az intézményrendszer meghatározása. A munka során a dokumentum számos változata elkészült, majd többfordulós szakértői egyeztetések során kirajzolódott a Konceptió egyetlen változatának pontos tartalma. Ezt követően a Területfejlesztési Program (stratégiai és operatív programrész) megújítása és összeállítása következett, melyből többféle változat nem készült, így ezen fejezet rész kidolgozása nem releváns.

3 A PROGRAM MEGVALÓSÍTÁSÁNAK KÖRNYEZETI HATÁSAI, KÖVETKEZMÉNYEINEK FELTÁRÁSA

3.1 A Program céljainak összevetése a releváns nemzetközi, közösségi, országos vagy helyi szinten kitűzött környezet- és természetvédelmi célokkal

3.1.1 Illeszkedés a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégiához (NÉS-2):

A 2018-2030 közötti időszakra vonatkozó, 2050-ig tartó időszakra is kitekintést nyújtó második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia (NÉS-2) részei:

- Hazai Dekarbonizációs Útiterv
- Nemzeti Alkalmazkodási Stratégia
- „Partnerség az éghajlatért” Szemléletformálási Terv

A jövőképek elérése érdekében a NÉS-2 háromszintű célrendszerre épül, amelyek célhierarchiában rendeződnek egymáshoz. A célhierarchián belül az átfogó célok a hazai éghajlatpolitika prioritásait adják meg, míg a specifikus célkitűzések és a beavatkozási területek az átfogó célok részletesebb, szakterületi kifejtését jelentik.

A NÉS-2 a mitigáció – adaptáció – szemléletformálás tematikahármasnak megfelelően magában foglalja az üvegházhatású gázok kibocsátás-csökkentésének céljait, prioritásait és cselekvési irányait tartalmazó Hazai Dekarbonizációs Útitervet (HDÚ). Az éghajlatváltozás várható magyarországi hatásainak, természeti és társadalmi, gazdasági következményeinek, valamint az ökoszisztémák és az ágazatok éghajlati sérülékenységének értékelése szintén a NÉS-2 részét képezi, amelyre alapozva Nemzeti Alkalmazkodási Stratégia (NAS) épül a dokumentumba. Az alkalmazkodás és felkészülés koncepcionális keretei érintik többek között a vízgazdálkodás, a vidékfejlesztés, az egészségügy, az energetika, a turizmus és más ágazatok éghajlatbiztonsággal kapcsolatos helyzetét, kockázatait, megvizsgálva a felkészülés lehetséges cselekvési irányait. A hazai dekarbonizáció és az éghajlati alkalmazkodás teendőit éghajlati szemléletformálási program (Partnerség az Éghajlatért Szemléletformálási Terv) egészíti ki.

A Tolna Megyei Területfejlesztési Koncepció átfogó céljainak meghatározását elsősorban a koncepció helyzetértékelése során meghatározott fejlesztési irányok határozták meg, valamint azok a megyei sajátosságok (erősségek, gyengeségek, lehetőségek, veszélyek) amelyek közvetlen beavatkozásokat igényelnek. Három fő terület fejlesztése kiemelten fontos:

- gazdaságfejlesztés, hogy az emberek számára új munkahelyeket hozzunk létre és megőrizzük a meglévőket;
- humán erőforrás-fejlesztés, hogy a megszerzett tudást, szakértelmet helyben tartsuk, hogy a gazdaság igényeit jobban ki tudjuk elégíteni;

- vidékfejlesztés, hogy a megye vidékies jellege ne hátrány, hanem előny legyen az ott élők számára, hogy a megye középső aprófalvas térsége ne még inkább szakszakadjon, hanem a városokkal együtt, azokhoz felzárkózva (funkcionális térségként) tudjon fejlődni, a vidékies jellegből adódó lehetőségek kiaknázásával, a természeti erőforrások védelmének szem előtt tartásával.

A két fejlesztési koncepció szorosan illeszkedik egymáshoz, hiszen a megyei gazdaságfejlesztési, vidékfejlesztési célok megvalósítása a környezettudatosság, klímavédelem, és ökológiai szemlélet mentén képzelhető el hosszú távon fenntartható eredményeket, csak ezen elvek mentén tervezve, megvalósítva lehet elérni.

A koherencia, összekapcsolódás a két tervezési dokumentum között több ponton szorosan jelentkezik.

A Tolna Megye Területfejlesztési Koncepciójában egyes stratégiai célok megnevezésében is, de tartalmukban különösen megjelenik az éghajlatváltozás hatásainak csökkentése, a jövőre vonatkozó várható éghajlati változások mérséklése.

Tolna Megye Területfejlesztési Koncepciójának stratégiai céljai az alábbi pontokon mutatnak koherens kapcsolatot:

1.1.1. Új K+F+I és logisztikai központok kialakítása vállalkozói együttműködések létrehozásával iparáganként, termékpályáinként stratégiai cél legfőbb kapcsolata a NES-2 1 Dekarbonizáció specifikus célján belül az 1.6. Kutatások, fejlesztések, innovációk, demonstrációs projektek támogatása, valamint a 3. Alkalmazkodás és felkészülés specifikus célján belül található 3.6. Kutatások, innovációk támogatása beavatkozási területtel figyelhető meg.

1.1.3. A megye természeti erőforrásainak, táji és természeti értékeinek és épített környezetének szélesebb körű megismertetése, potenciáljának javítása, fenntartható hasznosítása és tematikus összekapcsolása stratégiai cél vonatkozásában megfigyelhető a NES-2 mind a négy specifikus célterülete, valamint azok beavatkozási területeinek összefonódása. Az összhang különösen megjelenik a 1.1. A fosszilis energiahordozók kiváltásának elősegítése, az 1.5. Erdőtelepítés, a 2.2. Éghajlatváltozási alap- és alkalmazott kutatások megvalósítása, a 3.1. Természeti erőforrások megóvása, a 4.2. Partnerség a médiával, a 4.3. Szemléletformálás az oktatásban, valamint a 4.4. Társadalmi kampányok a klímátudatosságért beavatkozási célterületein.

1.1.4. Vállalkozások versenyképességének erősítése stratégiai célkitűzés energiahatékonyság ösztönző törekvései összhangban vannak a NES-2 1. Dekarbonizáció specifikus célterületén belül található 1.1.A fosszilis energiahordozók kiváltásának elősegítése, az 1.2. Az energiahatékonyság növelése, az 1.4. Zöldgazdaság fejlesztése beavatkozási területek tartalmával.

1.2.3. Települési infrastruktúra és közszolgáltatások fejlesztése stratégiai célkitűzés a közszférára vonatkozó energiahatékonysági törekvésein keresztül kapcsolódik a NES-2 a 1. Dekarbonizáció specifikus célterületén belül található 1.1. A fosszilis energiahordozók kiváltásának elősegítése, az 1.2. Az energiahatékonyság növelése, az 1.3. Természeti erőforrások igénybevételének mérséklése beavatkozási területeihez.

1.3.1. Mezőgazdasági alapanyagokra épülő, nagy hozzáadott értékű termék előállítás, -feldolgozás, piaci értékesítés és agrármarketing tevékenység termelői együttműködéssel stratégiai célkitűzés csapadékvíz, folyóvíz kezelés, mezőgazdasági kockázat csökkentés és energiahatékonyság növelés törekvései mutatnak összhangot elsősorban a NES-2 3. Alkalmazkodás és felkészülés specifikus céljai belül a 3.1. Természeti erőforrások megóvása, a 3.2. Sérülékeny térségek alkalmazkodási lehetőségeinek támogatása, a 3.3. Sérülékeny ágazatok alkalmazkodása, valamint a 3.4. Nemzetstratégiai területek kockázat kezelése, alkalmazkodása beavatkozási területeivel.

1.3.2. Vidéki életminőség javítása és a rurális térség népességmegtartó képességének elősegítése stratégiai cél a vidékies városfejlesztés, a turisztika fejlesztés, a zöldfelület növelés és a helyi alternatív energia használatának ösztönzése vonatkozásában szorosan kapcsolódik a NES-2 az 1. Dekarbonizáció specifikus cél mind a 6 beavatkozási területéhez, a 3. Alkalmazkodás és felkészülés specifikus cél 3.1. Természeti erőforrások megóvása, 3.2. Sérülékeny térségek alkalmazkodási lehetőségeinek támogatása, valamint 3.3. Sérülékeny ágazatok alkalmazkodása beavatkozási területeihez, a 4. Éghajlati partnerség specifikus cél 4.2. Partnerség a médiával, 4.3. Szemléletformálás az oktatásban, valamint a 4.4. Társadalmi kampányok a klímatudatosságért beavatkozási területeihez.

2. táblázat: Tolna Megye Területfejlesztési Konceptió és Program, illetve a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia illeszkedése

			Második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia Hazai Dekarbonizációs Útiter Nemzeti Alkalmazkodási Stratégia „Partnerség az éghajlatért” Szemléletformálási Terv			
	Átfogó célok	Átfogó célok	- Fenntartható fejlődés egy változó világban - Adottságaink, lehetőségeink és korlátaink megismerése			
		Stratégiai / másodlagos célok	Dekarbonizáció (Hazai Dekarbonizációs Útiter)	Éghajlati sérülékenységi vizsgálata	Alkalmazkodás és felkészülés (Nemzeti Alkalmazkodási Stratégia)	Éghajlati partnerség
Tolna Megye Területfejlesztési Konceptió és Program 2021-2027	A megye gazdasági potenciáljának növelése, a vállalkozói aktivitás erősítése	Új K+F+I és logisztikai központok kialakítása vállalkozói együttműködések létrehozásával iparáganként, termékpályáinként	✓		✓	
		Piacképes, hagyományosan jelenlévő ipari ágazatok, elsősorban könnyűipari tevékenységek (gépgyártás, fémfeldolgozás, élelmiszeripar, textil- és bőripar) fejlesztése				
		A megye természeti erőforrásainak, táji és természeti értékeinek és épített környezetének szélesebb körű megismertetése, potenciáljának javítása, fenntartható	✓	✓	✓	✓
		Vállalkozások versenyképességének erősítése	✓			
	Társadalmi megújulás, társadalmi kohézió	Oktatásfejlesztés, hátrányos helyzetű csoportok munkaerőpiaci esélyeinek javítása, a digitális átállás elősegítése az				
		A kedvezőtlen demográfiai folyamatok hatásainak mérséklése				
		Települési infrastruktúra és közszolgáltatások fejlesztése	✓			
	A vidéki térségek gazdasági szerepvállalásának megerősítése és vonzó vidéki életkörülmények megteremtése	Mezőgazdasági alapanyagokra épülő, nagy hozzáadott értékű termék előállítás, -feldolgozás, piaci értékesítés és agrármarketing tevékenység termelőkkel együttműködéssel			✓	
		Vidéki életminőség javítása és a rurális térség népességmegtartó képességének elősegítése	✓		✓	✓

3.1.2 Illeszkedés a Nemzeti Tájstratégiához (2017-2026)

A Nemzeti Tájstratégia átfogó célja a táji adottságokon alapuló felelős tájhasználat. A tájat, a táj egyes területeit arra alkalmas célra és módon és csak a fenntarthatóság mértékéig hasznosítjuk. A felelős tájhasznosítás szemlélete a társadalom egészére, minden döntési szintre kiterjed az egyéntől a közösségekig és a helyi döntéshozóktól, hatóságoktól az államig. A tájhasznosítás gyakorlatában a társadalmilag szükséges új funkciók területi elhelyezéséhez az arra alkalmas területeket kell megkeresni, illetve a meglévő tájhasználatot a fenntarthatóságból kiindulva a tájpotenciálhoz szükséges alakítani, igazítani.

A Tájstratégia II. Élhető táj – élhető település – bölcs tájhasznosítás stratégiai célhoz szorosan kapcsolódik a Konceptió 1.1.3. *A megye természeti erőforrásainak, táji és természeti értékeinek és épített környezetének szélesebb körű megismertetése, potenciáljának javítása, fenntartható hasznosítása és tematikus összekapcsolása* stratégiai céllal, ezen belül kiemelten a környezeti elemek fenntartható hasznosítására irányuló fejlesztések vonatkozásában a táji értékek megőrzése, a kedvezőtlen változások kezelése, a fenntarthatóság, a táj rehabilitáció és rekultiváció, azerdőgazdálkodást érintően.

A Tájstratégia ugyanezen II. célja szorosan kapcsolódik a Konceptió 1.3.1. *Mezőgazdasági alapanyagokra épülő nagy hozzáadott értékű termék előállítás, -feldolgozás, piaci értékesítés és agrármarketing tevékenység termelői együttműködéssel* stratégiai céllal, főként a klímaváltozás negatív hatásainak mérséklése, valamint a mezőgazdasági termelés kockázatainak csökkentése vonatkozásában az egyenetlen csapadékeloszlás, a fenntartható víztestek, a mezőgazdaság és az épített környezet védelme és árvízvédelme területein.

Továbbá ezen cél szintén szorosan kapcsolódik a Konceptió 1.3.2. *Vidéki életminőség javítása és a rurális térség népességmegtartó képességének elősegítése* stratégiai céllal, főként az élhető és fenntartható táj életminőség javító és népességmegtartó hatásai területén.

A Tájstratégia a települések teljes közigazgatási területét, beleértve a víztesteket is – az egyezmények megfelelően – a táj részének tekinti. A hatékony és fenntartható tájhasználat pozitív hatással bír a természeti és kulturális örökség, a helyi kulturális fejlődés, az emberek jóléte, a nemzeti és helyi identitás kialakulása és megerősítése, a kulturális, ökológiai, környezeti és szociális téren betöltött tájszerep, a gazdasági tevékenységet segítő erőforrások, a munkahelyteremtés, a mezőgazdaság, erdészet, ipar, nyersanyag kitermelés, energiagazdálkodás, a terület- és településrendezés, a közlekedés és szállítás, az infrastruktúra, az idegenforgalom és szabadidő eltöltése, a természeti és emberi tényezők területeinek mindegyikére.

A táji adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása – azaz a felmérések, aváltozások nyomon követése, a táji adottságokon alapuló tájhasznosítás döntéshozatalimechanizmusokba történő integrálása és a komplex tájszemlélet kutatásokba integrálása – nyilvántartások készítésére, intézményi és szabályozási háttér biztosítására, illetve a lehetséges változások kutatására irányul.

A tájidentitás növelésének eszközei pedig a célzott programok indítása, közösségi alapú kezdeményezések támogatása, a tájjal kapcsolatos fogékonyság növelése, a kapcsolódó közigazgatási eljárások a társadalmi részvétel bátorítása, valamint a tájbangondolkodás és a tájjal kapcsolatos ismeretanyag oktatásának erősítése, a táji adottságokon alapuló tájhasználat alapismereteinek a köznevelésbe és a felsőoktatásba korosztály szerinti emelése.

Így a táj védelme, kezelése és tervezése, azaz a felelős és fenntartható tájhasználat a Tolna Megye Területfejlesztési Konceptiójában megfogalmazott stratégiai célok mindegyikéhez közvetetten kapcsolódik azáltal, hogy a társadalmi igényeken, gazdasági tevékenységeken és a környezet harmonikus és kiegyensúlyozott kapcsolatán alapuló tájhasználat a fenntartható fejlődés alapja.

A három szoros kapcsolódást, valamint a jellemzőbb általános kapcsolódásokat az alábbi táblázatban szemléltetjük.

3. táblázat: Tolna Megye Területfejlesztési Koncepció és Program, illetve a Nemzeti Tájstratégia (2017-2026) illeszkedése

		Nemzeti Tájstratégia (2017-2026)		
		Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása	Élhető táj – élhető település – bölcs hasznosítás	A tájidentitás növelése
Tolna Megye Területfejlesztési Koncepció és Program 2021-2027	Új K+F+I és logisztikai központok kialakítása vállalkozói együttműködések létrehozásával iparáganként, termékpályáinként	✓	✓	
	Piacképes, hagyományosan jelenlévő ipari ágazatok, elsősorban könnyűipari tevékenységek (gépgyártás, fémfeldolgozás, élelmiszeripar, textil- és bőripar) fejlesztése		✓	
	A megye természeti erőforrásainak, táji és természeti értékeinek és épített környezetének szélesebb körű megismertetése, potenciáljának javítása, fenntartható hasznosítása és tematikus összekapcsolása	✓	✓	✓
	Vállalkozások versenyképességének erősítése		✓	
	Oktatásfejlesztés, hátrányos helyzetű csoportok munkaerő-piaci esélyeinek javítása, a digitális átállás elősegítése az oktatásban		✓	✓
	A kedvezőtlen demográfiai folyamatok hatásainak mérséklése		✓	
	Települési infrastruktúra és közszolgáltatások fejlesztése		✓	
	Mezőgazdasági alapanyagokra épülő, nagy hozzáadott értékű termék előállítás, -feldolgozás, piaci értékesítés és agrármarketing tevékenység termelői együttműködéssel		✓	
	Vidéki életminőség javítása és a rurális térség népességmegtartó képességének elősegítése	✓	✓	

3.1.3 Illeszkedés a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégiához

A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégiában foglal cél a *természeti erőforrás felhasználási* korlátainak érvényesítése és a termelési technológiai korlátok vagy termék szabványok érvényesítése a jövőbeli fejlesztések során Tolna megye számára is kiemelten fontos, ugyanakkor jelenleg a megye a kevésbé környezetterhelő megyék közé tartozik, területén nem működnek magas kibocsátási értékekkel rendelkező üzemek.

Biodiverzitás, megújuló természeti erőforrások témakörben a megye célrendszere kiemeli a megújuló energiaforrások hasznosítását a geotermikus-, nap- és szélenergia, a biomassza és biogáz, valamint a termálvíz jobb kihasználásával, az ökológikus településtervezés szemléletével, a környezettudatos építési módok alkalmazásával, biogazdálkodás elterjesztésével, természetközeli oktatás (erdei iskola) népszerűsítésével, valamint a megújuló energiafelhasználásra alapozott kutatóközpont létrehozásával Tamásiban. A biodiverzitás, természetközeli értékek elsősorban turisztikai hasznosítással jelennek meg célrendszerünkben, mint a védett természeti területek, Gemenci-erdő, Völgység, Pacsmagi-tavak területén, Sió és Duna mentén megvalósítható vadász-, horgász-, valamint kerékpáros turizmus. A védett természeti területeken és Európai Közösség Natura 2000 hálózatába tartozó területeken a turizmus megvalósulása esetében figyelembe kell venni a védett területekre, illetve a Natura 2000 területre vonatkozó fenntartási tervekben megfogalmazottakat.

Megjelenik a fenntartható mezőgazdaság is, öntözőrendszerek kiépítésével, az öntözhető területek növelésével, valamint víztározók létesítésével, a klímaváltozás mezőgazdaságra gyakorolt negatív hatásainak csökkentésével, mely igazodik a Keretstratégia talaj termőképességének fenntartása céljához. Önmagában az ökoszisztéma-szolgáltatások kimerítésének megakadályozása, a természetesterületek beépítési sebességének csökkentése és a fenntartható hozamon alapuló gazdálkodás az ökogazdálkodás, az agrárkörnyezet-gazdálkodás és az ökológikus gondolkodás népszerűsítésén keresztül jelenik meg a célrendszerünkben.

Az embert érő környezeti terhelések csökkentése több helyen is megjelenik (pl.: levegőtisztaság-védelem, kármentesítés, zöld felületek növelése) a célrendszerben, azonban a megyében a környezeti elemek szennyezettségének mértéke nem jelentős, megmaradt ezek természetközeli állapota. A jövőbeli fejlesztések is a horizontális célok, elvek mentén valósulnak meg ez garantálja, hogy a megye továbbra is megőrzi természeti értékeit és gátat szab a nagy környezeti terheléssel, kárral járó beruházásoknak.

Nem megújuló természeti erőforrások ésszerű gazdálkodása a célrendszerben Nagymányok és Váralja térségében a szén- és kőbányászat újraélesztésével jelenik meg.

Ezen felül a Koncepció célrendszere illeszkedik a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia más -nem környezeti fókuszú- céljaihoz is. A Kapcsolódásokat az alábbi táblázat tartalmazza.

4. táblázat: Tolna Megye Területfejlesztési Koncepció és Program, illetve a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia illeszkedése

		Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia			
		Emberi erőforrások (Népesség, tudás, egészség, szegénység, kirekesztettség – társadalmi kohézió)	Társadalmi erőforrások	Természeti erőforrások	Gazdasági erőforrások (Vállalkozói tőke, innováció, foglalkoztatás, makrogazdasági egyensúly)
Tolna Megye Területfejlesztési Koncepció és Program 2021-2027	Új K+F+I és logisztikai központok kialakítása vállalkozói együttműködések létrehozásával iparáganként, termékpályánként	✓			✓
	Piacképes, hagyományosan jelenlévő ipari ágazatok, elsősorban könnyűipari tevékenységek (gépgyártás, fémfeldolgozás, élelmiszeripar, textil- és bőrpar) fejlesztése				✓
	A megye természeti erőforrásainak, táji és természeti értékeinek és épített környezetének szélesebb körű megismertetése, potenciáljának javítása, fenntartható hasznosítása és tematikus összekapcsolása		✓	✓	
	Vállalkozások versenyképességének erősítése				✓
	Oktatásfejlesztés, hátrányos helyzetű csoportok munkaerő-piaci esélyeinek javítása, a digitális átállás elősegítése az oktatásban	✓	✓		
	A kedvezőtlen demográfiai folyamatok hatásainak mérséklése	✓	✓		
	Települési infrastruktúra és közszolgáltatások fejlesztése		✓		
	Mezőgazdasági alapanyagokra épülő, nagy hozzáadott értékű termék előállítás, -feldolgozás, piaci értékesítés és agrármarketing tevékenység termelői együttműködéssel				✓
	Vidéki életminőség javítása és a rurális térség népességmegtartó képességének elősegítése	✓	✓		

3.1.4 Illeszkedés a Nemzeti Erdőstratégia 2016-2030 dokumentumhoz

Az erdő az általa biztosított haszonvételi lehetőségek, illetve számos egyéb közérdekű – védelmi, és közjóléti szolgáltatása révén az egyik legfontosabb természeti erőforrásunk, kiemelkedő jelentőségű nemzeti kincsünk. A Nemzeti Erdőstratégia 2016-2030 egy olyan alapidokumentum, amelynek vizsgálata a Tolna Megyei Területfejlesztési Kon koncepció készítése/felülvizsgálata során megkerülhetetlen.

Az erdők hazánk területének egyötödét teszik ki. Kiemelkedő földhasznosítási forma, amely az egészséges emberi környezet alapvető része. Megújuló erőforrásként gazdasági hasznosítása rendkívül fontos. A hazai erdővédelemmel és a fenntartható erdőgazdálkodással összefüggő főbb irányvonalak és célkitűzések a Nemzeti Erdőprogramban kerültek megfogalmazásra. A hatályos jogszabályi környezet alapján a Nemzeti Erdőstratégia hosszútávú koncepciónak minősül. Olyan stratégiai tervdokumentum, amely az aktuális kihívások mentén bemutatja az ágazat szakpolitikai területén elérendő célokat, egyúttal a konkrét problémákra megoldási lehetőségeket vázol fel.

A Nemzeti Erdőstratégia a Tolna Megyei Területfejlesztési Koncepció és Program II.1.1.3. stratégiai cél: A megye természeti erőforrásainak, táji és természeti értékeinek és épített környezetének védelme, szélesebb körű megismertetése, potenciáljának javítása, fenntartható hasznosítása és tematikus összekapcsolása elnevezésű stratégia célhoz kapcsolódik. Ebben a célban megfogalmazásra kerül a védett természeti területek hasznosítása, megismertetése, turisztikai vonzerejének kihasználása. Egyes kiemelt természeti területek (Tolnai-Hegyhát, Duna-mente, Sió) alcélokként is kifejtésre kerülnek.

A koncepció részletesen tartalmazza a környezeti elemek fenntartható hasznosítására irányuló fejlesztéseket, benne a természeti és táji értékek megőrzése, a biodiverzitás fenntartása, a táj szerkezetében és karakterében bekövetkezett kedvezőtlen irányú változások fékezése, megállítása. Turisztikai és fenntarthatósági szempontból különösen fontos a természetes és természetközeli élőhelyek megőrzése, a biológiai és táji sokszínűség fenntartása, valamint a táji örökség megőrzése. Ehhez szükséges a kedvező tájkaraktert őrző termelés, kereskedelem és egyéb szolgáltatások erősítése.

A táji fenntarthatóság érdekében indokolt a működőképes ökológiai rendszerek, zöldinfrastruktúrák fennmaradásának és fejlesztésének biztosítása, az ökoszisztéma szolgáltatások megőrzése, a fejlesztések során az ökológiai viszonyoknak megfelelő, honos fajok alkalmazása, zöldfelületek ökológiai és használati értékének növelése, minőségének javítása, építmények és létesítmények tájba illesztése, tájsebek begyógyítása, a táj rehabilitálása és rekultivációja.

A Nemzeti Erdőstratégiában foglalt országos elképzelések és stratégiai irányok több átfedést is tartalmaznak a Konceptióval, az 1. Erdők szerepe a vidékfejlesztésben, 2. Az állami erdőgazdálkodás fejlesztése, 4. Természetvédelem az erdőkben, 5. Korszerű erdővédelem, 9. Kutatás, oktatás és 10. Hatékony kommunikáció stratégiai céloknál.

Az országos fejlesztési irányokkal összhangban a Tolna Megyei Területfejlesztési Konceptió és Program illeszkedik a Nemzeti Erdőstratégia 2016-2030 c. dokumentumhoz, alapjaiban azonos célokat és irányokat határoz meg. A Program reagál az országos erdőstratégiai fejlesztési irányokra, melyeket a megyei szintre képez le.

5. táblázat: Tolna Megye Területfejlesztési Konceptió és Program, illetve a Nemzeti Erdőstratégia (2016-2030) illeszkedése

		Nemzeti Erdőstratégia (2016-2030)									
		1. Erdők szerepe a vidékfejlesztésben	2. Az állami erdőgazdálkodás fejlesztése	3. A magán-erdőgazdálkodás fejlesztése	4. Természetvédelem az erdőkben	5. Korszerű erdővédelem	6. Fenntartható vadgazdálkodás	7. Racionális erdőhasználat	8. Erdészeti szakigazgatás	9. Kutatás, oktatás	10. Hatékony kommunikáció
Tolna Megye Területfejlesztési Konceptió és Program 2021-2030	Új K+F+I és logisztikai központok kialakítása vállalkozói együttműködések létrehozásával iparáganként, termékpályáinként										
	Piacképes, hagyományosan jelenlévő ipari ágazatok, elsősorban könnyűipari tevékenységek (gépgyártás, fémfeldolgozás, élelmiszeripar, textil- és bőripar) fejlesztése										
	A megye természeti erőforrásainak, táji és természeti értékeinek és épített környezetének szélesebb körű megismertetése, potenciáljának javítása, fenntartható hasznosítása és tematikus összekapcsolása	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Vállalkozások versenyképességének erősítése		✓	✓							
	Oktatásfejlesztés, hátrányos helyzetű csoportok munkaerőpiaci esélyeinek javítása, a digitális átállás elősegítése az oktatásban									✓	
	A kedvezőtlen demográfiai folyamatok hatásainak mérséklése										
	Települési infrastruktúra és közszolgáltatások fejlesztése										
	Mezőgazdasági alapanyagokra épülő, nagy hozzáadott értékű termék előállítás, -feldolgozás, piaci értékesítés és agrármarketing tevékenység termelői együttműködéssel										
	Vidéki életminőség javítása és a rurális térség népességmegtartó képességének elősegítése									✓	✓

3.1.5 Illeszkedés a Kvassay Jenő terv -Nemzeti Vízstratégiahoz

A Kvassay Jenő Terv (a továbbiakban: KJT) – a Nemzeti Vízstratégia – a magyar vízgazdálkodás 2030-ig terjedő keretstratégiája és 2020-ig terjedő középtávú intézkedési terve, a kormányzati stratégiai irányításról szóló 38/2012. (III.12.) Korm. rendelet értelmében vízügyi szakpolitikai stratégia.

A hosszú távú célok és a Koncepció kapcsolódásai a hosszú távú célok mentén:

1. Vízvisszatartás a vizeink jobb hasznosítása érdekében hosszú távú célon belüli kapcsolódások:

- *1.1.1. stratégiai cél:* a gazdaságtámogató vízgazdálkodáshoz a helyi alapanyag-termelési igényekhez igazított térségi logisztikai bázisok kialakítása a megyét érintő jelentősebb vasúti, közúti, vízi közlekedési csomópontokban (vízi közlekedés);
- *1.1.3. stratégiai cél:* a gazdaságtámogató vízgazdálkodáshoz és/vagy a természeti adottságokhoz igazodó és azzal harmóniában megvalósuló infrastrukturális fejlesztésekkel támogatott vízkészlet-gazdálkodáshoz a Sió turisztikai hasznosítása (vízi közlekedés, vízi turizmus, mezőgazdasági területek öntözése), valamint a Duna menti rekreációs térség kialakítása (vízitúra, vízi sportok, horgászturizmus);
- *1.2.3. stratégiai cél:* a gazdaságtámogató vízgazdálkodáshoz az apró- és kisfalvas térségek elérhetőségének javítása keretében (vízi közlekedés javítása);
- *1.3.1. stratégiai cél:* az erdők vízmegtartó képességének növeléséhez és a talajok vízháztartásának javításához a klímaváltozás negatív hatásainak mérséklése (fásítás, erdősítés, víztározók, záportározók).

2. Kockázat megelőző ár- és belvízvédelem hosszú távú célon belüli kapcsolódások:

- *1.3.1. stratégiai cél:* a megelőző vízkárelhárításhoz a klímaváltozás negatív hatásainak mérséklése (víztározók, záportározók, vízelvezető- és árvízvédelmi árkok), valamint a mezőgazdasági termelés kockázatainak csökkentése (időjárás kiszámíthatatlanságának kockázatát csökkentő fejlesztések).

3. A vizek állapotának fokozatos javítása, a jó állapot/potenciál eléréséig.

- *1.1.3. stratégiai cél:* a felszíni és a felszín alatti vizeink jó állapotának eléréséhez, fenntartásához és megővéséhez a környezeti elemek fenntartható hasznosítására irányuló fejlesztések (szennyvízkezelés, csapadékvíz szennyvízrendszerbe vezetésének megszüntetése, beszennyezett területek kármentesítése);

- *1.2.3. stratégiai cél:* a felszíni és a felszín alatti víztesteink jó állapotának eléréséhez, fenntartásához, megóvásához, valamint a víztestek minél gazdaságosabb hasznosításához a települési alpinfrastruktúra-hálózat kiépítettségének javítása (ivóvízhálózat, szennyvízhálózat, szennyvízkezelés, hulladékkezelés fejlesztése);
- *1.3.2. stratégiai cél:* a felszín alatti víztestek minél gazdaságosabb hasznosításához a helyi erőforrásokra támaszkodó energiahasznosítás (termálvíz jobb kihasználása).

4. Minőségi víz- és víziközmű-szolgáltatás, csapadékvíz-gazdálkodás megvalósítása, elviselhető fogyasztói teherviselés mellett hosszú távú célon belüli kapcsolódások:

- *1.1.3. stratégiai cél:* a hálózati rekonstrukciók megvalósításához (vízvesztés csökkenés, jó szolgáltatási színvonal), a tisztított szennyvíz szennyezőanyag-tartalmának minimum határértékre csökkentéséhez a befogadó felszíni és a felszín alatti víztestek vízvédelmi követelményeinek megfelelően, valamint egyedi, decentralizált szennyvíztisztításhoz, valamint a vízviSSzatartáson és vízhasznosításon alapuló csapadékvíz-gazdálkodáshoz (élhető települések, vízhozzáférés konformitása, vízminőségi és –mennyiségi problémák csökkentése, rekreáció, a település külterületi vízkapcsolatainak összehangolása érdekében) a környezeti elemek fenntartható hasznosítására irányuló fejlesztések (előregedett, elszennyeződött infrastrukturális elemek cseréje, bővítése, hiányzó elemek kiépítése, szennyvízkezelés, hulladékkezelés, csapadékvíz-kezelés);
- *1.2.3. stratégiai cél:* a hálózati rekonstrukciók megvalósításához, a tisztított szennyvízhez, a vízviSSzatartáson és vízhasznosításon alapuló csapadékvíz-gazdálkodáshoz a települési alpinfrastruktúra-hálózat kiépítettségének javítása (ivóvízhálózat, szennyvízhálózat, szennyvízkezelés, hulladékkezelés fejlesztése);

5. A társadalom és a víz viszonyának javítása (mind egyéni, mind gazdasági, mind döntéshozói szinten) hosszú távú célon belüli kapcsolódások:

- *1.1.3. stratégiai cél:* az érintettek és a társadalom képviselői, tagjai folyamatos tájékoztatásához és szemléletformáláshoz a környezeti elemek fenntartható hasznosítására irányuló fejlesztések (felvilágosítás, tájékoztatás, szemléletformálás).

6. A tervezés és irányítás megújítása hosszú távú célon belüli kapcsolódások:

- *1.3. átfogó cél:* az egységes szemléletű vízgazdálkodás megteremtéséhez a vidékies térségek gazdasági szerepvállalásának megerősítése és vonzó vidéki élettér megteremtése (a fejlesztések, beruházások vízvédelmi előírások, korlátozások, figyelembevételével, valamint a vízgyűjtő-gazdálkodási tervekkel összhangban történő megvalósítása);

- *1.1.1. stratégiai cél:* a vízügyi kutatás fejlesztéséhez a kutatás-fejlesztési együttműködések vonatkozásában;
- *1.2.1. stratégiai cél:* a vízügyi oktatás és képzés megújításához a műszaki szakképzés és felsőoktatás fejlesztése vonatkozásában.

7. A vízgazdálkodás gazdasági szabályozórendszerének a megújítása hosszú távú célon belüli kapcsolódások:

- *1.1.3. stratégiai cél:* a vízvagyon leépülésének, a készletek túlhasználatának megakadályozásához, a hatékonyan, fenntarthatóan fejleszthető és működtethető vízügyi infrastruktúrához, az integrált települési vízgazdálkodáshoz a környezeti elemek fenntartható hasznosítására irányuló fejlesztések (előregedett, elszennyeződött infrastrukturális elemek cseréje, bővítése, hiányzó elemek kiépítése, szennyvízkezelés, hulladékkezelés, csapadékvíz-kezelés);
- *1.2.3. stratégiai cél:* a vízvagyon leépülésének, a készletek túlhasználatának megakadályozásához, a hatékonyan, fenntarthatóan fejleszthető és működtethető vízügyi infrastruktúrához, az integrált települési vízgazdálkodáshoz a települési alapinfrastruktúra-hálózat kiépítettségének javítása (ivóvízhálózat, szennyvízhálózat, szennyvízkezelés, hulladékkezelés fejlesztése).

Tolna Megyei Kormányhivatal Népegészségügyi Főosztály kiegészítése:

Több településen, ill. település részen csupán egy (1!) db ivóvíz kút üzemel, akár évtizedek óta. Előfordul, hogy nyilvántartás szerint több kút is van, de tulajdonképpen egy képes megfelelően a vízigényeket kielégíteni. Ezeknek a kutaknak a meghibásodása, tönkremenetele következtében az érintett vízellátási zónában azonnal megszűnik a vezetékes ivóvíz ellátás. A vizet szállítani kell, amely következtében mind az ivóvíz, mind a szanitációhoz szükséges víz korlátozottá válik, ami fokozott közegészségügyi, járványügyi veszélyt jelent. Ezeken a területeken tervbe kell venni az ivóvíz szolgáltató rendszer fejlesztését is.

6. táblázat: Tolna Megye Területfejlesztési Konceptió és Program, illetve a Kvassay Jenő Terv – a Nemzeti Vízstratégia illeszkedése

		Kvassay Jenő Terv – a Nemzeti Vízstratégia						
		Vízvisszatartás a vizeink jobb hasznosítása érdekében	Kockázat megelőző ár- és belvízvédőlelem	A vizek állapotának fokozatos javítása, a jó állapot/potenciál eléréséig	Minőségi víz- és víziközmű-szolgáltatás, csapadékvíz-gazdálkodás megvalósítása, elviselhető fogyasztói teherrel	A társadalom és a víz viszonyának javítása (mind egyéni, mind gazdasági, mind döntéshozói szinten)	A tervezés és irányítás megújítása	A vízgazdálkodás gazdasági szabályozó-rendszerének a megújítása
Tolna Megye Területfejlesztési Konceptió és Program 2021-2030	Új K+F+I és logisztikai központok kialakítása vállalkozói együttműködések létrehozásával iparáganként, termékpályáinként	✓					✓	
	Piacképes, hagyományosan jelenlévő ipari ágazatok, elsősorban könnyűipari tevékenységek (gépgyártás, fémfeldolgozás, élelmiszeripar, textil- és bőripar) fejlesztése							
	A megye természeti erőforrásainak, táji és természeti értékeinek és épített környezetének szélesebb körű megismertetése, potenciáljának javítása, fenntartható hasznosítása és tematikus összekapcsolása	✓		✓	✓	✓		✓
	Vállalkozások versenyképességének erősítése							
	Oktatásfejlesztés, hátrányos helyzetű csoportok munkaerőpiaci esélyeinek javítása, a digitális átállás elősegítése az						✓	
	A kedvezőtlen demográfiai folyamatok hatásainak							
	Települési infrastruktúra és közszolgáltatások fejlesztése	✓		✓	✓			✓
	Mezőgazdasági alapanyagokra épülő, nagy hozzáadott értékű termék előállítás, -feldolgozás, piaci értékesítés és agrármarketing tevékenység termelői együttműködéssel	✓	✓				✓	
	Vidéki életminőség javítása és a rurális térség népességmegtartó képességének elősegítése			✓			✓	

3.2 A környezeti célok és szempontok megjelenése, illetve figyelembevétele a Programban

A Program célrendszerének kialakítása során a környezeti szempontoknak való megfelelésre is figyelemmel voltak. A megye fejlesztési alapelvei közt is kiemelésre kerül az eszközölni kívánt fejlesztések a gazdasági és társadalmi helyzet tartós javítása mellett a megye környezeti helyzetét is javítani kívánja. Az 1.1.2. „*Piacképes, hagyományosan jelenlevő ipari ágazatok, elsősorban könnyűipari tevékenységek (gépgyártás, fémfeldolgozás, élelmiszeripar, textil- és bőripar) fejlesztése*” stratégia cél egyik elemeként Nagymányok térségében tervezett gazdaságfejlesztés programban a környezeti fenntarthatóság közvetlen módon is megjelenik.

Az 1.1.3. „*A megye természeti erőforrásainak táji és természeti értékeinek és épített környezetének védelme, szélesebb körű megismertetése, potenciáljának javítása, fenntartható hasznosítás és tematikus összekapcsolása*” stratégiai cél külön kiemeli a „Környezeti elemek fenntartható hasznosítására irányuló fejlesztések” célt, amely a megye területén lévő előregedett, elszennyeződött infrastrukturális elemek cseréjére fókuszál. Emellett a szelektív hulladékgyűjtés lehetőségeit és a zöld hulladék kezelésére és az újrahasznosítás ösztönzésére szolgáló eszközök megteremtését is támogatja. A Koncepció ezen céljában a szennyezett területek kármentesítése és az ebből adódó környezeti kockázatok csökkentése is a megye fejlődési útjának részét képezi.

Tolna megyében fontos a természeti és táji értékek megőrzése, a biodiverzitás fenntartása, a táj szerkezetében és karakterében bekövetkezett kedvezőtlen irányú változások fékezése, megállítása. Turisztikai és fenntarthatósági szempontból különösen fontos a természetes és természetközeli élőhelyek megőrzése, a biológiai és táji sokszínűség fenntartása, valamint a táji örökség megőrzése. Ehhez szükséges a kedvező tájkaraktert őrző termelés, kereskedelem és egyéb szolgáltatások erősítése. A táji fenntarthatóság érdekében indokolt a működőképes ökológiai rendszerek, zöld infrastruktúrák fennmaradásának és fejlesztésének biztosítása, az ökoszisztéma szolgáltatások megőrzése, a fejlesztések során az ökológiai viszonyoknak megfelelő, honos fajok alkalmazása, zöldfelületek ökológiai és használati értékének növelése, minőségének javítása, építmények és létesítmények tájba illesztése, tájsebek begyógyítása, a tájrehabilitálása és rekultivációja. Kiemelten fontos az erdőgazdálkodás fenntarthatósága. Az erdei területeken való termelés során a természeti értékek megőrzésének lényeges eleme az erdőgazdálkodás logisztikai infrastruktúrájának fejlesztése. A tervezett és megvalósított fejlesztések során kiemelt figyelmet kell fordítani a NATURA 2000 területekre.

Az 1.1.4. „*Vállalkozások versenyképességének erősítése*” stratégiai cél esetében a vállalkozások karbonsemleges energia-felhasználását és energiahatékonyság-növelését célzó fejlesztések támogatása során az energiafelhasználás racionalizálása és a karbonsemleges erőforrások használata, mint támogatandó cél jelenik meg. A környezet védelmét szolgálják az energiahatékonysági és megújuló energiaforrások bevonásának ösztönzése a termelő és szolgáltató vállalkozások folyamataiba.

Az 1.2.3. „*Települési infrastruktúra és közszolgáltatások fejlesztése*” stratégiai célon belül a térségi és helyi közszolgáltatás- és közigazgatás-fejlesztését, a közsféra infrastruktúra-fejlesztését szolgáló célban is a karbonszegény infrastruktúrák kialakítását támogatja. Emellett a városfejlesztéssel kapcsolatos beavatkozások során a természeti értékek megóvását és a környezetvédelmet támogató fejlesztések megvalósítása az irányadó.

Az 1.3.1. „*Mezőgazdasági alapanyagokra épülő nagy hozzáadott értékű termék-előállítás, -feldolgozás, piaci értékesítés és agrármarketing tevékenység termelői együttműködéssel*” stratégiai cél esetében a klímaváltozás negatív hatásainak mérséklésére is kitér a Koncepció. Kiemeli, hogy a csapadék eloszlása egyenetlen, aszályok és villámárvizek váltakoznak. Ezért megfékezésük érdekében szükséges a felszíni vízfolyások közvetlen környezetében tájba illeszkedő víztározók és záportározók építése, kialakítása, melyek a termőföldek öntözésén és az árhullámok (árvizek, belvizek) felfogásán keresztül segítik a mezőgazdaságot, és védik az épített környezetet, továbbá közösségi célú „jóléti” tóként és halastóként funkcionálhatnak, így gazdasági hasznosításuk is megvalósulhat. Ezekre jó lehetőség kínálkozik a Baranya-csatorna, a Kapos, a Koppány és a Völgységi-patak mentén, valamint a Sárközben is. A tervezésük során javasoljuk, hogy ahol az lehetséges a domborzati viszonyokkal összhangban kialakított, nem állandó vízfelületek létrehozását, mivel az természet- és tájvédelmi szempontból kedvezőbb.

Szükséges a meglévő öntözőművek, öntözőrendszerek, vízelvezető árkok, árvízvédelmi árkok rendbetétele, továbbfejlesztése. A helyi zöld és kék infrastruktúra fejlesztése, klíma-alkalmazkodás (illeszkedve a helyi klímastratégiához), helyi környezetvédelmi infrastruktúra és hulladékgazdálkodás fejlesztése szükséges.

Az 1.3.2. „*Vidéki életminőség javítás és a rurális térség népességmegtartó képességének elősegítése*” stratégia célon belül megfogalmazott cél - ami a vidékies jellegű városok fejlesztésre irányul – rögzíti, hogy a klímaváltozás hatásainak mérséklése indokolja a városokban lévő zöldterületek megóvását, illetve ezen területek növelését. Ugyanakkor a vidéki kisvárosok számára kitörési pontot jelenthetnek a környezetipar (kék- és zöldgazdaság fejlesztése) területén megvalósuló beruházások. Emellett ezen stratégia cél támogatja, hogy a helyi elérhetőségű természeti energiaforrások (geotermikus, napenergia, biomassza, biogáz és termálvíz) jobb kihasználásával lendüljön fel a gazdasági aktivitás.

Továbbá ezen stratégiai ponton belül került kifejtésre az ökológikus gondolkodás elsajátítására és elterjesztésre vonatkozó célkitűzés, amely az ökogazdálkodás elterjesztésén és a természetes környezetben történő oktatás (erdei iskola) széleskörű elterjesztésén keresztül valósulna meg.

Összességében elmondható, hogy a Program célrendszerének kialakításkor a környezeti szempontok figyelembevételre kerültek és ennek megfelelően számos esetben a stratégiai célok alpontjaiban közvetlen módon meg is jelentek.

3.3 A Program céljainak egymás közti konzisztenciája

A Program célrendszere alapvetően konzisztens, a tematikus, területi és horizontális célok megfelelően támogatják egymást és az átfogó célokat, maga a dokumentum pedig részletesen is vizsgálja és értékeli ezeket a hatásokat. A célrendszerben megfogalmazott környezeti, társadalmi és gazdasági célkitűzések konzisztensek egymással, megvalósításuk során nem számítunk olyan mértékű konfliktusra az egyes részcélok között, amelyek ne lennének megfelelően kezelhetőek a rendelkezésre álló keretek között.

A Konceptió és a Program belső koherenciájáról a következő szempontok mondhatók el:

A koncepció keretében meghatározott horizontális célok teljes mértékben képesek szolgálni a jövőkép beteljesülését, emellett az átfogó célok úgy kerültek meghatározásra, hogy azok maximálisan segítsék a jövőképben megfogalmazott célállapot elérését.

A stratégiai célok hozzájárulnak az átfogó célok eléréséhez, így támogatva a jövőkép elérését. A stratégiai és az átfogó célok kapcsolatrendszerét a következő ábra részletezi (az adott átfogó cél elérését elsődlegesen szolgáló stratégiai célok jelölésére XXX, a nem elsődleges, de még jelentős hatást gyakorló stratégiai célok jelölésére XX, míg a közvetett hatást gyakorló stratégiai célok jelölésére az X szolgál):

7. táblázat: A stratégiai és átfogó célok kapcsolatrendszere

ÁTFOGÓ CÉLOK STRATÉGIAI CÉLOK	A megye gazdasági potenciáljának növelése, a vállalkozói aktivitás erősítése	Társadalmi megújulás, társadalmi kohézió	A vidékies térségek gazdasági szerepvállalásának megerősítése és vonzó vidéki élettér megteremtése
Új K+F+I és logisztikai központok kialakítása vállalkozói együttműködések létrehozásával iparáganként, termékpályánként	XXX		X
Piacképes, hagyományosan jelenlévő ipari ágazatok, elsősorban könnyűipari tevékenységek (gépgyártás, fémfeldolgozás, élelmiszeripar, textil- és bőripar) fejlesztése	XXX	X	XX
A megye természeti erőforrásainak, táji és természeti értékeinek és épített környezetének szélesebb körű megismertetése, potenciáljának javítása, fenntartható hasznosítása és tematikus összekapcsolása	XXX		XX
Vállalkozások versenyképességének erősítése	XXX	X	XX
Oktatásfejlesztés, hátrányos helyzetű csoportok munkaerőpiaci esélyeinek javítása, a digitális átállás elősegítése az oktatásban	XX	XXX	XX
A kedvezőtlen demográfiai folyamatok hatásainak mérséklése		XXX	XX
Települési infrastruktúra és közszolgáltatások fejlesztése	XX	XXX	XX
Mezőgazdasági alapanyagokra épülő, nagy hozzáadott értékű termék előállítás, -feldolgozás, piaci értékesítés és agrármarketing tevékenység termelői együttműködéssel	X	X	XXX
Vidéki életminőség javítása és a rurális térség népességmegtartó képességének elősegítése		XX	XXX

Továbbá elmondható, hogy a Területfejlesztési Programban kifejtésre kerülő területi célok az átfogó célokkal és a specifikus célokkal összefüggésben kerültek kijelölésre. Ezáltal a Program célrendszere konzisztensnek tekinthető.

3.4 A jelenlegi környezeti helyzet releváns a Programmal összefüggésben lévő elemeinek ismertetése

3.4.1 Azon környezeti jellemzők azonosítása, amelyeket a Program megvalósítása jelentősen befolyásol

Az alábbiakban összefoglalásra kerül, hogy az egyes környezeti tényezőkre milyen hatást gyakorol a Programban foglalt célrendszer megvalósítása.

3.4.1.1 Levegőtisztaság védelem

Tolna megye a légszennyezettségi agglomerációk és zónák kijelöléséről szóló 4/2002. (X. 7.) KvVM rendelet 1. sz. mellékletében foglaltakat alapján, a 10. Az ország többi területe kategóriába esik.

Zónacsoport a szennyezőanyag szerint					
Légszennyezettségi agglomerizáció	Kén-dioxid	Nitrogén-dioxid	Szén-monoxid	PM ₁₀	Benzol
10. Az ország többi területe	F	F	F	E	F

E csoport: azon terület, ahol a légszennyezettség egy vagy több légszennyező anyag tekintetében a felső és az alsó vizsgálati küszöb között van.

F csoport: azon terület, ahol a légszennyezettség az alsó vizsgálati küszöböt nem haladja meg.

A megyei városai nincsenek a rendelet 1. melléklet 11. pont által kijelölt városok között nevesítve.

Magyarországon a levegőminőségi monitoring méréseket és értékeléseket az Országos Légszennyezettségi Mérőhálózat (OLM) végzi. A hálózat alapvetően két részből áll: az automata állomások folyamatos mérést végeznek, melyek a légszennyező komponensek széles körét ölelik fel; a manuális hálózat (RIV) pontjain gyűjtött minták elemzése laboratóriumban történik, és kén-dioxid, nitrogén-dioxid (kivételes helyeken ülepedő por) összetevőkre korlátozódik. Tolna megyében nincs OLM automata állomás telepítve.

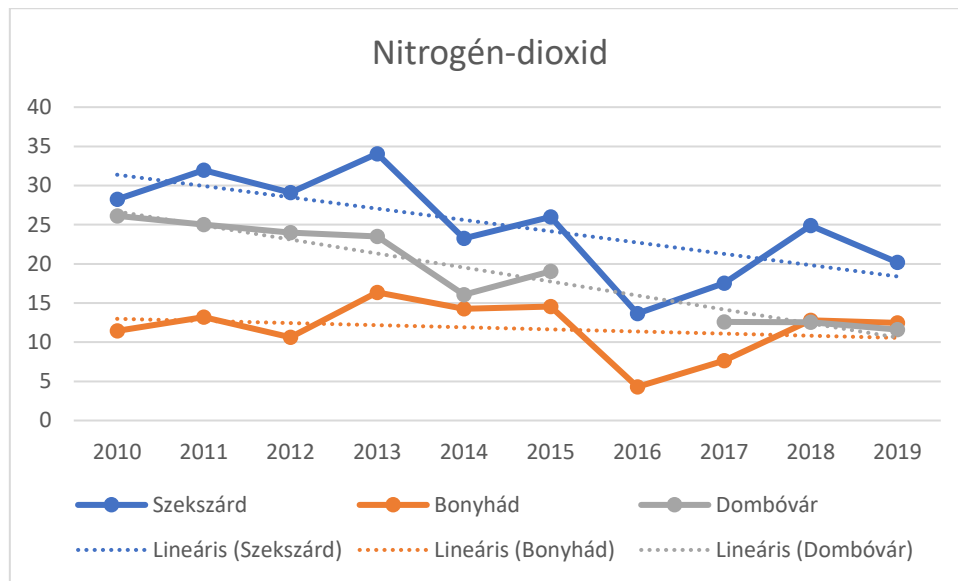
A megye területén csak manuális (RIV) állomás található. A megye városai közül Szekszárd, Bonyhád, Dombóvár településeken nitrogén-dioxid (NO₂), Dunaföldvár, Paks és Tamási településeken ülepedő por mérése zajlik.

A következő ábrákon a városi állomások, (több állomás is lehet egy városban) átlagértékei szerepelnek.

Az 2019. évi értékelő Bonyhád, Dombóvár városok levegőjét kiválóra, Szekszárd levegőjét jóra minősítette a nitrogén-dioxid alapján. Paks és Tamási városok levegője az ülepedő por komponensre megfelelő minősítést kapott. Dunaföldvárra nem volt mért eredmény 2019-ben.

Nitrogén-dioxid

2. ábra: Nitrogén-dioxid Tolna megye városaiban

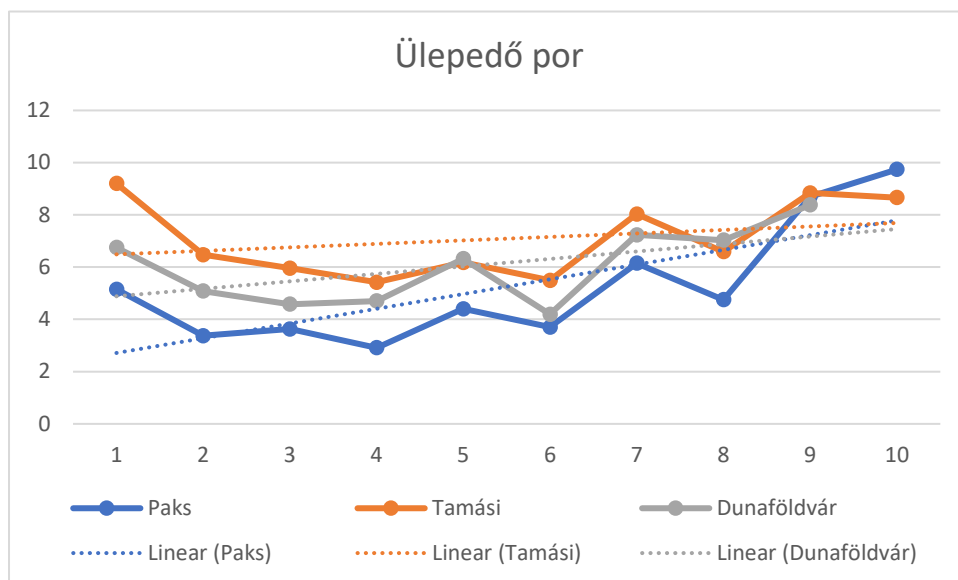

Forrás: Saját szerkesztés

A kilenc éves adatsor enyhe javulást mutat Bonyhád város esetében, erősebb javulást Szekszárd és Dombóvár városoknál.

Ülepedő por

3. ábra: Ülepedő por Tolna megye városaiban

Forrás: Saját szerkesztés

Az ülepedő por komponens Dunaföldvár, Paks és Tamási településeken emelkedő a trend. Itt nem elsősorban a kibocsátás növekedése miatt, hanem valószínűleg a csökkenő csapadékos napok okozhatják.

Ezek alapján a megye levegőminőségi helyzete elég adathiányos, de a meglévő kevés adat alapján kedvező.

A megye területén a levegőminőséget elsősorban a közlekedési eredetű szennyezők határozzák meg, ilyenek a nitrogén-dioxid, nitrogén-oxidok, szén-monoxid és szilárd anyagok. A nagyobb forgalmú 6-os, 56-os, 63-as és 65-ös főutak által érintett településeken jelentkezik, és ott okozhat problémát, ahol a főút települési belterületen halad át.

A megye ipari légszennyező kibocsátása nem túl jelentős, egy-két nagyobb ipari üzem pl. Dunaföldvár bioetanol-gyár pontforrásai és városi nagyobb fűtőművek pontforrásai rendelkeznek nagyobb hatásterülettel. A nagyobb városokban jellemzően több bejelentésköteles pontforrás is üzemel. Az elmúlt években már a legtöbb pontforrás engedéllyel rendelkezik és az OKIR adatbázisból lekérdezhetővé váltak.

A megye legtöbb településén a földgáz rendszer kiépítésre került, de a kistelepüléseken még mindig jelentős a vegyes tüzelés aránya. Sajnos a hátrányosabb területeken a nem fűtőanyag kategóriájú (pl. hulladék) használata is előfordul, ami helyben okozhat komoly problémát.

Egyre nagyobb gondot jelent a pollenszennyezettség is, a parlagfű ellenőrzés működik a megyében, de még mindig sok helyen jelent szezonális problémát.

Összességében megállapítható, hogy a megye légszennyezettségi állapota országosan a jobbak közé tartozik. A megyére is jellemző, az országos tendenciához hasonlóan, hogy az ipari eredetű légszennyező anyagok kibocsátása az utóbbi évtizedben tartósa és folyamatosan csökken.

3.4.1.2 Zaj és rezgés elleni védelem

A megye zaj alapállapotára még kevesebb információnk van, nincs állandó vagy rendszeres zajmérési monitoring pont telepítve. Adatok, mérések és modellezések csak új létesítmények tervezésekor keletkeznek. A megyében stratégiai zajtérkép még alig készült, mivel nem tartozik a megye Budapest vonzáskörletébe és egyelőre csak a 100 000 lakosnál nagyobb településekre kötelező.

Az elmúlt évtizedben közlekedési jellegű zajtérképeket a KTI Közlekedéstudományi Nonprofit Kft. (a továbbiakban: KTI) készített a környezeti zaj értékeléséről és kezeléséről szóló 280/2004. (X. 20.) Korm. rendeletben és a stratégiai zajtérképek, valamint az intézkedési tervek készítésének részletes szabályairól szóló 25/2004. (XII. 20.) KvVM rendeletben előírtaknak megfelelően, a nagyforgalmú közutakra (3 millió jármű/évnél nagyobb forgalmú országos közúti szakaszok) és a nagyforgalmú vasutakra (30 000 szerelvény/évnél nagyobb forgalmú vasútvonalak) vonatkozó kötelezés alapján. E program keretében közlekedési jellegű vasúti zajtérkép készült Szekszárdra és Dombóvárra, illetve közúti zajtérkép Dombóvár, Paks és Szekszárd főbb útjaira. (ELZA adattár- KTI 2015.)

2018-ban a KTI által stratégiai zajtérképezés keretében az M6 autópálya Paks északi kijárat és a Tengelici kijárat között, a Szedresi kijárat és a 6-os főút csomópont között és a 6-os főút M6 csomópont és a 6-os főút siófoki elágazó közötti szakaszon készült zajtérkép. Emellett az 56. főúton a Szekszárd Szőlőhegy és a Palánki út között, ezen kívül Bonyhád a 6535, Dombóváron a 61-es út belterületi szakaszai között készült még zajtérkép.

Az M6 autópálya mentén nincsenek védendő épületek, határérték túllépés ezért nem jelentkezik, de a többi főút mentén a belterületi szakaszokon a jellemző 0-5 dB, de nem ritka a 5-10 dB túllépés sem a nappali és az éjszakai időszakban is. A stratégiai küszöbértéket több, mint 10 dB értékkel meghaladó területek nincsenek egyik szakaszon sem. <http://ugyelza.kti.hu/map/>

A nagy átmenő forgalom okozta problémák a jelentősebb főutak mentén fordulnak elő, mely zajterhelést a forgalomelterelésekkel, zajvédő létesítményekkel, illetve elkerülő utak építésével lehet csökkenteni. Belvárosi környezetben hatékony intézkedés lehet a teherforgalom kitiltása, illetve sebesség csökkentő táblák kihelyezése. Emellett az útburkolatok felújítása is hatékony zajcsökkentő intézkedésnek számít. Az elmúlt években a megyei főutak és mellékutakon jelentős felújítási munka történt, ahol ezek a hatások érvényesülnek.

A zaj okozta terheléseket legnagyobb mértékben a közlekedés határozza meg, az ipari eredetű terhelés a megyére nem jellemző. Az ipari parkokban zajló tevékenységeknél zajpanasz nem jelentkezik. Lakóövezetekben, vagy közvetlen mellettük zajló ipari tevékenységeknél előfordulnak konfliktusok, ezeket egyedileg kell kezelnie a hatóságnak. A jövőben a nagyobb zajterheléssel járó ipari létesítményeket, üzemeket kizárólag ipari parkokba vagy ipari övezetekbe javasolt telepíteni. Kerülni jelentős zajkibocsátású üzemek telepítését lakóövezetekbe, vagy annak határára.

A megyében a legtöbb zajpanasz a szórakozó helyek éjszakai működéséhez kapcsolódik.

3.4.1.3 Felszíni vizek védelme

A megye felszíni vízfolyásokban gazdag, a legnagyobb felszíni vízfolyása a Duna folyam, amelybe a Sió és a Szekszárd-Bátai főcsatorna, mint fő vízfolyások torkollanak. A Sió vízjárását szakaszosan a balatoni vízleeresztések is befolyásolják. A kisebb vízfolyásokat gyűjtő Kapos, Koppány és Völgységi-patak a Sióba torkollanak. A megyében számos nagyfelületű természetes állóvíz található, amelyekből a legjelentősebbek a Duna holtágak. A kis vízfolyások völgyeiben jó adottságok és lehetőségek találhatók mesterséges állóvizek kialakításához. A legjelentősebb állóvizek: Fadd-Dombori-holtág, Tolnai-holtág, Bogyiszlói-holtág, Szálkai-tórendszer, Pacsmagi tórendszer. A legtöbb mesterséges állóvíz esetében halastóként funkcionál, a megyei híres, mint horgászparadicsom.

Árvízvédelem

A megye árvizek elleni védelmét alapvetően a Duna menti mély fekvésű területek (ártéri öblözetek) veszélyeztetettsége határozza meg. Ugyanakkor a kis vízfolyások esetében is megfelelő árvízvédelmi létesítmények szükségesek. Tolna megye I. rendű árvízvédelmi fővonalainak hossza 211 km, amelynek csak kb. háromnegyede felel meg az előírásoknak. A mentesített ártéri öblözetek nagysága 58 800 ha. A legtöbb feladatot az I. rendű árvízvédelmi fővonalakat 277 helyen keresztező ősmedrek jelentik. E keresztezések általában erősen vízvezető, ezért szivárgásra fokozott mértékben hajlamosak, így külön-külön is lokális veszélyforrások.

A belvíz egyes települések belterületén, ill. településrészein is tapasztalható, kialakulásához többek között a szennyvíz-szikkasztás is hozzájárult. A belvíz az alábbi településeken veszélyezteti a belterületeket, ill. az ott élő lakosságot: Ócsény, Bogyiszló, Sióagárd, Nagydorog, Németkér és Mőcsény. A csatornákkal nem rendelkező utcákban közegészségügyi problémát jelent a szennyvíz tároló aknák kiöntése, és a házak körüli területek szennyvízzel való elöntése.

A megye területén az alábbi három belvívészdelmi rendszer található, a megyére eső belvívészdelmi szakaszokkal együtt:¹

- 008 Sió-Nádor-Kapos belvívészdelmi rendszer:
 - 04.04. Szekszárd-Simontornyai belvívészdelmi szakasz;
 - 04.06. Tolnanémedi-Dombóvári belvívészdelmi szakasz;
 - 04.07. Tolnanémedi-Siófok belvívészdelmi szakasz;
- 011. Bölcské-Bogyiszlói belvívészdelmi rendszer
 - 04.02. Bölcské-Bogyiszlói belvívészdelmi szakasz;
- 012. Szekszárd-Bátai belvívészdelmi rendszer:
 - 04.01. Szekszárd-Bátai belvívészdelmi szakasz

Általánosságban elmondható, hogy a belvívészdelmi csatornák többségének állapota nem megfelelő, azok fenntartását, felújítását sok esetben nem végzik el, így az elhanyagolt, növényekkel benőtt csatornák sok esetben nem alkalmasak a mértékadó vizek levezetésére.

Folyószabályozás

Tolna megye hajózható útja az év minden időszakában hajózható Duna mellett a Sió-csatorna is, amelynek a megyére eső hossza 96 km. A Sió-csatorna időszakosan a balatoni vízleengedések időszakában hajózható.

¹ <http://www.kdrtvzig.hu/hu/belvizvedelmi-rendszerek/015502c5-585c-4a39-9d4f-18cfa0787d58/1>

Dombvidéki vízrendezés

Tolna megye területén 332 km vízügyi igazgatósági kezelésben levő dombvidéki vízfolyás van, amelyből 55 %-a megfelelő állapotú. A megye felszíni vizeinek állapota összességében jó minőségű. Első osztályú víz jellemzően csak a Duna Paks alatti szakaszán fordul elő az év nagy részében. Mérések alapján a Paksi Atomerőmű nem gyakorol káros hatást a vízminőségre. A Duna többi szakasza jellemzően a III.-as illetve a IV.-es vízminőségi osztályba sorolható. Az Alsó-Duna-Völgyi Vízügyi Igazgatóság havonta végez méréseket, ahol vizsgálja a Duna biológiai állapotát és az algásodottság mértékét, azonban az adatok jelenős mértékben függenek a vízállástól, mivel az alacsonyabb vízállás mellett a szennyezettség is jelentősebb. A Kapos a Koppány, a Nádor csatorna, a Sió vízminősége az elmúlt tíz évben folyamatosan javult, mely az egyre korszerűbb szennyvíztisztító berendezéseknek, és a hosszú évek óta tartató tudatos vízvédelmi programoknak köszönhető

Fürdővizek

A Fadd-Dombori Holtág és a Szálkai tó egyik, környezet-egészségügyi szempontból legfontosabb funkciója, hogy természetes fürdőhelyként is használják. A klímaváltozás okozta térségi mikroklimatikus hatásokat is figyelembe véve, a jó vízminőség megóvása különösen fontos, hogy ezekben a felszíni vizekben még sokáig lehessen fürdeni egészségi kockázat nélkül.

3.4.1.4 Felszín alatti vizek védelme

Talajvíz

Talajvizek átlagos mélységköze a megye nagy részén 0 m - 5 m - 30 m. A Duna-völgyében, a Kapos, a Koppány és a Sió, valamint az egyéb nagyobb vízfolyások mentén a talajvíz 0-5 m között található, míg a dombvidéki területeken a talajvizek mélysége a felszíntől elérheti 30, de akár a 40 m-t is.

Rétegvíz

A megye azon területein, ahol az első vízadó réteg jelentős mértékben elszennyeződött, a mélyebben fekvő vízadó rétegekből kellett megfelelő hozamú vízbázisokat keresni. Ezek a rétegmélységek 20 m - 500 m között változnak.

Karsztvizek

Karsztvízben kifejezetten szegény a megye, egyedül Váralja és Nagymányok környékén található felszíni karszt.

Termálvizek

A 30 °C-nál melegebb vizek, a hévizek csak mélyebb rétegekben találhatók meg. Tolna megyében átlagos mélységük 250 m - 500 m között változik. A már feltárt és a feltételezeten meglévő hévizek nemcsak idegenforgalmi, rekreációs, üdülés célú, illetve gyógyvízként történő egészségügyi felhasználásuk miatt jelentősek, hanem potenciális geotermikus energiaforrásokként is számba veendők.

A megyében két – volumenében - jelentős termálvíz hasznosítás folyik: Dombóváron a Gunarasfürdőben, és Tamásiban az Ability Termálfürdőben. A gunarasi gyógyvizet hasznosítják a dombóvári Szent Lukács Kórház Terápiás Osztályán is. Minősített gyógyvízzel működik a Dunaföldvári Fürdő belső gyógymedencéje és gyógyvizes gyógykezelései, a Paksi Gyógyászati Központ balneoterápiás fürdője, valamint a tengelici Orchidea Hotel élményfürdőjének élménymedencéje is. Gunarasfürdőben, a tamási Ability Fürdőben, valamint a dunaföldvári gyógyfürdő részben a medencék töltő-ürítő üzeműek.

A legújabb, környezetvédelmi, és vízgazdálkodási megfontolások prioritási szempontokat is figyelembe vevő ajánlások alapján, célszerű a gyógyvízzel működő medencéket is visszaforgatásos rendszerűvé alakítani, annak érdekében, hogy a gyógyvíz készlet hosszú távon is megőrizhető legyen. Ennek további előnye, hogy közegészségügyi-járványügyi szempontból a forgatásossal üzemelő medencék esetében kisebb az egészségi kockázat, mint a töltő-ürítő medencéknél. A fejlesztési koncepcióban, mint támogatandó célt, ezt is javasolt figyelembe venni.

Felszín alatti vizek védelme

Ivóvíz minőségű vízigények kielégítését (már igénybe vett, lekötött, vagy távlati hasznosításra kijelölt vízbázisok), ásvány- és gyógyvíz hasznosítását szolgáló víznyerőhelyek vízbázisát, vízi-létesítményeit teljes kapacitására minden szennyezés ellen védeni kell. Különösen fontos az olyan üzemelő sérülékeny vízbázisok védelme, amelyek vízkészlete a felszíni szennyezések ellen vízzáró rétegekkel nem védettek. A védelem érdekében védőidomot és védőterületet kell meghatározni övezetes formában. A kijelölt védőterületeken csak olyan tevékenység végezhető, amely a kitermelés előtt álló víz minőségét, mennyiségét, valamint a vízkitermelési folyamatot nem veszélyezteti. Tolna megye üzemelő sérülékeny vízbázisainál a hidrogeológiai védőövezet kijelölése megtörtént.

A megyében található fontosabb üzemelő ivóvízbázisok a következők:

- Szekszárdi;
- Dombóvári;
- Tamási;
- Bonyhádi;
- Tolnai,
- Paksi,

- Bátaszéki,
- Decsi,
- Faddi,
- Dunaföldvári

Az elmúlt években a vízminőségjavító programok megvalósulásával is több kistérségi vízellátó rendszer alakult ki, melyek több települést is ellátnak, így ezek jelentősége is megnőtt. Ugyanakkor a dunaföldvári ivóvízbázis vízkészletét jelentősen megterheli a bioetanol gyár, és az újonnan létesült papírgyár felszín alóli vízkivétele.

Felszín alatti víz állapota szempontjából érzékeny területek besorolása

A 219/2004. (VII. 21.) Korm. rendelethez szerinti felszín alatti víz állapota szempontjából érzékeny területek közül az alábbiak találhatók meg Tolna megye területén:

1. Felszín alatti víz állapota szempontjából fokozottan érzékeny terület

- a) Üzemelő és távlati ivóvízbázisok, ásvány- és gyógyvízhasznosítást szolgáló vízkivételek - külön jogszabály szerint - kijelölt, illetve előzetesen lehatárolt belső-, külső- és végleges vízjogi határozattal kijelölt hidrogeológiai védőterületei.

Ilyen területeket Szekszárdnál, Decsnél, Tolnánál, Mórágynál, Váraljánál, Dunaszentgyörgy-Gerjennél és Madocsa-Bölcskénél találunk

- b) a karsztos területek, ahol a felszínen, vagy 10 m-en belül a felszín alatt mészkő, dolomit, mész- és dolomitmárga képződmények találhatók.

1b fokozottan érzékeny területeket csak Váralja település környezetében találhatunk, ahol felszíni és felszín közeli karsztképződmények találhatók.

- d) A Nemzetközi Jelentőségű Vadvizek jegyzékébe felvett területek, továbbá a külön jogszabály szerinti Natura 2000 vizes élőhelyei.

Ilyen területeket a Gemenci erdő területén, valamint a Pacsmagi Tavaknál találunk, mind két terület Natura 2000 hálózatba, illetve országos jelentőségű védett természeti területek közé tartozik.

2. Felszín alatti víz állapota szempontjából érzékeny terület

- a) Azok a területek, ahol a csapadékból származó utánpótlódás sokévi átlagos értéke meghaladja a 20 mm/évet.

A megye területének legnagyobb része ebbe a kategóriába tartozik.

- c) Azok a területek, ahol a porózus fő vízáadó képződmény teteje a felszín alatt 100 m-en belül található.

Ebbe a kategóriába elsősorban a Duna menti sík területe, a Kapos, a Sió-völgye és a Koppány-völgy egyes területei tartoznak.

- e) Az 1. d) pontban nem említett, külön jogszabály által kijelölt védett természeti területek.

Ezen területek mozaikosan helyezkednek el Tolna megyében, kiterjedésük kicsi, és mindegyik terület országos jelentőségű védett természeti területre esik (pl.: Dél-Mezőföldi TK).

3. Felszín alatti víz állapota szempontjából kevésbé érzékeny terület

Ilyen terület viszonylag kevés található a megye területén, azonban összefüggően a Koppány és Kapos alsó folyásánál (Nagykónyi-Regöly-Tolnanémedi tengelyvonalon), Harc-Kölesd közötti hegylábon, valamint Bátaapáti-Möcsény határában helyezkednek el.

A térségben a vízbeszerzés általában megfelelő védőréteggel rendelkező rétegvizekből történik, Szekszárdnál és néhány dunamenti községnél a dunai kavicssteraszra épített kutak működnek. A vizek egyes komponenseinek magas aránya miatt általában vas és mangántalanítás szükséges a kitermelés után.

A vízminőség javító program keretében 2012-ben Dunaszentgyörgy biztonságos vízellátása érdekében Tengelic-Szőlőhegyen új, arzénmentes vizet adó kutat fúrtak, amely ellátja a községet egészséges ivóvízzel. Csibrák és Kurd községek vízellátó rendszerét – szintén a vízminőség javító program keretében, 2015-ben – Gyulaj vízellátó rendszerhez csatlakoztatták, amely esetében sem a vízbázis vizében, sem a kezelt vízben arzén nem mutatható ki. Kajdacson és Döbröközön – mivel a vízbázis kiváltására, ill. más rendszerhez való csatlakozásra nem volt mód – vízkezelési technológia létesült.

A rétegvizekre a magas ammóniatartalom jellemző. A megyében jelentős hévíz készletek vannak a Dombóvár, Tamási, Szekszárd, Bonyhád települések által lehatárolt térségben. A hévíz források többszintű (turisztikai, mezőgazdasági, távhőellátási) hasznosítása nem jellemző, csupán kisebb fejlesztések történtek a térségben. A hévizek gyógyászati célú hasznosítása szinte minden térségben megkezdődött, de a keresleti oldal megosztásával egymás versenytársaivá kezdenek válni a gyógy- és élményfürdők.

3.4.1.5 Talaj- és földvédelem

Földtani közeg, bányaterületek

Tolna megye jelentős ásványi nyersanyagokkal nem rendelkezik, azonban a 2020-ban elfogadott megyei területrendezési terv alapján több nagyobb terület is kiszabályozásra került, mint ásványi nyersanyagvagyon által érintett település övezete. Ezen területek legnagyobb része a Duna-menti síkon, a Szekszárdi-dombvidéken, a Tolnai-hegyháton, Tamási és Dombóvár környékén található. A Duna menti síkon nagyjából építési homok és kavics nyersanyagok találhatók. A Tolnai dombság völgyeiben, valamint a megyei vízfolyásainak mentén elszórtan talajjavítási nyersanyagok találhatók (tőzeg) és ugyanitt találhatók kerámiai ipari nyersanyagok (agyag) is. Kőszén pedig a megye D-i peremén Váralja és Nagymányok környékén található. Érc és szénhidrogén lelőhelyek nem találhatók a megye területén.

Megemlítendő még Tolna megye építő- és díszítő bányászata, mivel Nagymányok település igazgatási területén napjainkban is érvényes bányatelek került kialakításra a közelmúltban. Mórág és Váralja környékén pedig napjainkban már nincs érvényes bányatelkek, valamint bánya műszaki üzemi tervvel végzett termelési tevékenység.

Talajok

A Duna árterén egészen az M6-is autópályáig uralkodóan öntéstalajokat találunk, azon belül is réti öntéstalajok az uralkodók. Kivétel képez ez alól Paks környéke, ahol fiatal, nyers öntéstalajok is megjelennek. Réti öntéstalajok még a nagyobb patakok, vízfolyások mentén is előfordulnak (pl.: Koppány, Völgységi-patak stb.). Ugyanakkor a Koppány és Sió mentén már inkább a vízfolyások mentén a lápos réti talajok váltják fel az öntéstalajokat. A megye legnagyobb kiterjedésű talajtípusa a mészlepedékes csernozjom, mely a Tolnai-dombságban és Dél-Mezőföldön uralkodó, általánosan elterjed és nagy kiterjedésben előfordul. A megye ÉNy-i részén a Koppánytól É-ra, valamint a Döbrököz-Szakály-Regöly tengelyvonalban az agyagbemosódásos barna erdőtalajok az uralkodók. A Tolnai- és Szekszárdi-dombság legmagasabb térszínein, valamint Attala környékén pedig a csernozjom-barna erdőtalajok fordulnak elő. Kisebb területen, foltszerűen jelennek meg a megyében a barnaföldek (Ramann-féle barna erdőtalajok), elsősorban Dombóvár környéki dombokon, Tamási környéki dombokon, a Nagyszékely és Kisszékely környékén, Szekszárdi-dombság alacsonyabb térszínein (Szálka, Grábóc, Mőcsény környékén), Nagydorog-Tengelic vonalban. Szintén foltszerűen, elszigetelten található még réti csernozjomok, elsősorban a Duna árterének magasabb térszínein (Szekszárd-Bátaszék vonalon, Decs környékén, Tolna-Fadd-Dunaszentgyörgy tengelyvonalban, Sióagárd-Szedres környékén és Sárszentlőrinc-től északra eső területen. A többi talajtípus pedig már csak alárendelten fordulnak elő a megyében.

A megye jó termőterületekkel rendelkezik (termőhelyi értékszámban csak Békés megyei előzi meg), legnagyobb problémát az erózió okoz, mellyel nagy területek érintettek, főleg a dombvidéki területeken (Mecsek-hegység, Völgyesség, Tolnai-Hegyhát, Szekszárdi-dombság, Geresdi-dombság).

Emellett a mezőgazdaságra jellemző monokultúras szántóföldi növénytermesztés, a túlzott mértékű műtrágyázás és vegyszerezés hosszabb távon jelentős mértékben károsítja a termőföldek állapotát, illetve másodlagosan szennyezheti a felszín alatti vizeket is. A monokultúrális szántóföldi gazdálkodás csökkenti a biodiverzitást, a mezsgyék, ökológiai stepping zone-k, folyosók hiányában a nagyüzemi szántóterületek védett növény- és állatfajokban szegények.

3.4.1.6 Hulladékgazdálkodás

Az elmúlt húsz év alatt a megye hulladékgazdálkodási rendszere jelentősen megváltozott. A hagyományos egy település egy hulladéklerakó telepet felváltották a regionális hulladékgazdálkodási rendszerek. A hulladékgazdálkodási rendszerek elemei, a szigetelt hulladéklerakó, átrakó állomások, a zöldhulladék kezelést biztosító komposztáló, a szelektív gyűjtő rendszerek és a hozzájuk kapcsolódó válogató művek és hulladékudvarok hálózata.

A regionális rendszerek hátránya, hogy sok település messze esik a hulladékkezelő telepektől. Rendkívül drága az esti hulladékok elszállításának költsége, ami az illegális hulladéklerakók megjelenésének kedvez.

A megye települései több regionális rendszerhez tudtak kapcsolódni.

Dél-Balaton és Sió-völgye hulladékgazdálkodási projekt

A projekt célja, hogy a térségben a csatlakozott településeken megvalósuljanak a szelektív hulladékgyűjtés és a hulladék újrahasznosítás műszaki és szervezeti feltételei. A projekt keretében három környezetbarát hulladékkezelő telep épült meg, melyből egy Tolna megyében (Cikón) található, s a programhoz emellett 69 db Tolna megyei település társult.

Kapos-menti hulladékgazdálkodási rendszer

A rendszer 118 tagot fog össze, melyből 6 Tolna megye területére esik. A program keretében 28 lerakó rekultivációja történik, mely mellett egy korszerű hulladékkezelő telep is létesül Kaposváron.

Mecsek-Dráva hulladékgazdálkodás projekt

A kiépült komplex hulladékgazdálkodási rendszer három megye 313 településének hulladékkezelését vállalta, melyből 5 település Tolna megyei. A projekt tartalmazza hulladékudvarok (22 db) rendszerének kiépítését, két komplex központ létesítését és négy átrakó állomás létrehozását, amelyből egy, a kaposszekcsői átrakóállomás és hulladékudvar esik Tolna megye területére.

Közép-Duna Vidéke Hulladékgazdálkodási Önkormányzati Társulás

A Társulás 169 önkormányzat hulladékgazdálkodási tevékenységét szervezi. tevékenység itt is két fő elemből áll: egyrészt a korábbi hulladéklerakók rekultivációjából, másrészt az EU-s előírásoknak megfelelő új, korszerű hulladékgazdálkodási rendszer megvalósításából. 5 Tolna megyei település rekultivációja valósult meg. A szervezett hulladékkezeléshez Tolna megyéből 9 település csatlakozott.

Paksi térségi hulladékgazdálkodási rendszer

Hét település kezdeményezte a társulás létrehozását, hogy a paksi hulladéklerakó korszerűsítésével, közösen oldják meg a hulladékok elhelyezését és hasznosítását. A rendszer elemei a paksi hulladéklerakó korszerűsítése, azaz egy új hulladéklerakó, egy szelektív válogató csarnok és egy komposzttelep. A rendszerhez tartozik még a Pusztahencse-Földespusztán megépült 1,2 MW teljesítményű biogáz erőmű is, amely biológiailag lebomló hulladékokból állít elő energiát.

A megye régi, felhagyott hulladéklerakói rekultivációra kerültek, jogszabályi előírások miatt viszont sok településnél a második ütemű (végleges lezárás) rekultiváció nem történt meg.

A megyében a termelődő veszélyes hulladékok mennyisége évről évre csökken, melynek legfőbb okai a gazdasági szerkezet átalakulása és a fejlődő hulladékgazdálkodás. Jelentős, évek óta tartó problémát jelentettek a Simontornyai Bőrgyár Rt. felhalmozott hulladéakai, amelyek elszállítás és ártalmatlanítása befejeződött, de a kármentesítés monitoring vizsgálatai még mindig tartanak.

Nem települési hulladékot kezelő telep

Nemzeti Radioaktív-hulladék tároló Bábaapáti

A Paksi Atomerőmű üzemeltetése során keletkező szilárd és folyékony, kis és közepes aktivitású radioaktív hulladékok végleges elhelyezésére szolgál a Bábaapátiban építés alatt lévő radioaktív hulladéktároló. A folyékony hulladékok is szilárdításra kerülnek, így a csak szilárd halmazállapotú hulladékot 200 literes acélhordókban helyezik el a telephely központi épületében. A csarnokban minőségi ellenőrző vizsgálatok és a hulladék előkészítése történik a föld alatti tárolásra.

3.4.1.7 Élővilágvédelem

Országos jelentőségű védett természeti területek és emlékek

A megye területére eső országos jelentőségű védett természeti területek és emlékek:

- Duna-Dráva Nemzeti Park (49 478,8 ha)
- Dél-Mezőföldi Tájvédelmi Körzet (7546,5 ha),
- Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzet (9347,5 ha)
- Bölcskei Nőszirmos Természetvédelmi Terület (111,16 ha),
- Kapszeg-tó Természetvédelmi Terület (156,2 ha),
- Pacsmagi Tavak Természetvédelmi Terület (485,05 ha),
- Dunaszentgyörgyi Láperdő Természetvédelmi Terület (332 ha)
- Szakadati Legelő Természetvédelmi Terület (1,5 ha)
- Paksi löszfal földtani alapszelvény Természeti Emlék (2,02 ha)
- Mórággyi kőfejtő földtani alapszelvény Természeti Emlék (0,5 ha)
- Községi alapponti földtani alapszelvény Természeti Emlék (0,53 ha)

Ramsari területek

Tolna megye területére két Ramsari terület esik:

- a Duna-Dráva Nemzeti Park Tolna megyei területei, mely magába foglalja a Gemenci erdőt és a Sió-völgy legalsó szakaszát.
- Pacsamagi tavak Természetvédelmi Terület területe.

Ex lege védett természeti területek²

Tolna megye ex lege védett természeti területekben viszonylag szegény. Ex lege védett szikes tavak, víznyelők és barlangok nem találhatók a megye területén.

Ex lege forrásokban is viszonylag szegény a megye, adatok alapján 22 ex lege forrás található a megyében. Ezek az adatok azonban csak tájékoztató jellegűek, a valós szám ettől több lehet.

Ex lege védett lápokat Simontornya, Bikács és Paks környékén találunk.

Ex lege védett földvár 19 található a megyében, míg ex lege védett kunhalomból csak három esik a megye területére: Kocsolai halmok (Kocsola), Csikó-halom (Regöly) és Basahalom (Nagyszékely).

A fenti számszerű adatok csak tájékoztató jellegűek, ugyanis 2018-tól folyamatban van az ex lege védett területek újrafelvételezése, a meglévő országos adatok felülvizsgálata.

² <http://web.okir.hu/map/?config=TIR&lang=hu>

UNESCO Bioszféra rezervátumok (MAB)

A megye területére egy bioszféra rezervátum területe esik: a Mura-Dráva-Duna bioszféra rezervátum. A rezervátum magterületei egybe esnek a gemenci védett természeti területek magterületeivel, míg a puffterülete megegyezik a Gemenc SPA területével. Az átmeneti zóna azonban még ennél kijjebb merészkedik Tolna megyében, egészen Fadd, Sióagárd, Kakasd, Szálka, Bátaszék közigazgatási területéig benyúlik magába foglalva Szekszárd, Ócsény, Decs, Bogyiszló települések kül- és belterületét is.

Natura 2000 területek

A megye területére eső Natura 2000 védelem alatt álló területek:

- Különleges madárvédelmi területek (SPA):
 - HUDD10003 Gemenc SPA;
 - HUDD10005 Kisszékelyi-dombság SPA;
 - HUDD10006 Pacsmagi-tavak SPA;
 - HUDD10007 Mecsek SPA;
- Különleges természetmegőrzési területek (SAC):
 - HUDD20011 Szekszárdi-dombvidék SAC;
 - HUDD20012 Geresdi-dombvidék SAC;
 - HUDD20020 Közép-mezőföldi löszvölgyek SAC;
 - HUDD20022 Szakadati löszgyepek SAC
 - HUDD20023 Tolnai Duna SAC;
 - HUDD20024 Aparhanti sztyepp SAC;
 - HUDD20026 Lengyel-hőgyészi erdők SAC;
 - HUDD20028 Koppány-menti rétek SAC;
 - HUDD20029 Kisszékelyi-dombság SAC;
 - HUDD20032 Gemenc SAC;
 - HUDD20033 Nagyhajmási dombok;
 - HUDD20040 Tengelici homokvidék SAC;
 - HUDD20046 Törökkoppányi erdők SAC;
 - HUDD20050 Szenesi legelő SAC;
 - HUDD20069 Paksi ürgemező SAC;
 - HUDD20070 Tengelici rétek SAC;
 - HUDD20072 Dunaszentgyörgyi-láperdő SAC;
 - HUDD20073 Szedresi Ős-Sárvíz SAC;
 - HUDI20031 Lajoskomáromi löszvölgyek SAC;

Helyi jelentőségű védett természeti területek és emlékek

Helyi jelentőségű védett természeti területek és emlékek száma a megyében 42, amelyek az alábbi települések közigazgatási területén találhatók: Nagymányok (1 db), Lengyel (1), Tengelice (4), Dombóvár (11), Kismányok (1), Hőgyész (1), Paks (19), Bonyhád (1), Szekszárd (1), Madocsa (1), Felsőnyék (1).

Országos Ökológiai Hálózat

A megye területén az ökológiai hálózatban magterület a Duna-Dráva Nemzeti Park védett területe, a Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzet megyei területe, a Szekszárdi-dombság erdős térsége, a Tolnai-Hegyhát erdős térsége Kurd, Hőgyész és Mucsi között és a Koppány, illetve a Kapos menti erdős térségek Koppányszántótól Simontornyáig. További magterületek a Dél-Mezőföld Tájvédelmi Körzet védett természeti területei és az ahhoz szervesen kapcsolódó erdős térségek Pakstól északnyugatra. Az ökológiai folyosók a megye egészét behálózzák. Meghatározóan a folyó- és patak völgyek alkotják: a Duna és holtágai, a Völgységi patak mente, a Sió és Sárvíz térsége és a Koppány menti természeti területek.

3.4.1.8 Tájvédelem

Tolna megye az ország legváltozatosabb táji adottságú megyéi közé tartozik, mivel a Dunántúli-dombság és az Alföld találkozásánál fekszik. Természetes határa keletről a Duna folyam. Olyan dombsági, hegységi és síksági közép- és kistájakból álló terület, amely legjellemzőbb tulajdonsága a táji heterogenitás.

A megye kistájai a következők (mezorégiós bontásban)

- Duna menti síkság:
 - Kalocsai-Sárköz,
 - Tolnai-Sárköz,
- Mezőföld:
 - Közép-Mezőföld,
 - Sárvíz-völgy,
 - Dél-Mezőföld,
 - Sió-völgy
- Külső-Somogy:
 - Kelet-Külső-Somogy,
 - Dél-Külső-Somogy
- Mecsek és Tolna-Baranyai-dombvidék:
 - Mecsek-hegység,
 - Völgység,
 - Tolnai-Hegyhát,
 - Szekszárdi-dombság,
 - Geresdi-dombság

A megye tájegységei közül a legeggyöntetűbb a Duna árterületét magába foglaló Sárköz, amely a Sárvíz és a Szekszárdi-dombság vonalától a Dunáig terül el. Felszíne ellaposodó, kiegyenlített domborzatú, nagyjából sík terület, melyet helyenként a Duna szabályozásából eredő holtágak, morotvák szabdalja. A kiterjedt ártéri erdők mai maradványa a hullámtéren elterülő Gemenci-erdő. A Mezőföld az Alföld legnyugatibb középtája. Külső-Somogytól és a Tolnai-dombságtól a Sióvölgye választja el, keleten meredek peremmel szakad le a Duna-menti síkságra. A Mezőföld három morfológiai egysége közül a Dél-Mezőföld és kis részben a Közép-Mezőföld tartozik Tolna megyéhez. A Dél-Mezőföld eltérő pleisztocén fejlődéstörténeti múltja miatt morfológiailag is különbözik a többi mezőföldi kistájtól. Az újpleisztocénig ugyanis süllyedt, ezért vastag folyóvízű üledék töltötte fel, és az Ős-Sárvíz homokos hordalékkúpjából – főleg már a holocénban – jelentős kiterjedésű futóhomok-felszín képződött Bikács – Németkér környékén. Ez adja sajátos morfológiai jellegét (jellegzetes homokformák, szélbarázdák, garmadák, homokleplek stb.). A Balatoni-medence, a Mezőföld, illetve a Tolnai-hegyhát, a Zselic és Belső-Somogy határolja a Külső-Somogy középtáji térszint. Belső-Somoggal ellentétben területének nagyobbik része 200-300 m magasságra kiemelkedett, eróziós és deráziós völgyekkel tagolt dombsági felszín. A felszínen a löszös üledékek uralkodóak. A pannóniai dombhátak közös tulajdonsága, hogy észak felé meredeken szakadnak le a völgyekbe, dél felé viszont lankás lejtőkkel ereszkednek a völgyek talpához. Ez utóbbiak jó mezőgazdasági termőterületek. A Sió-Kapos menti löszfelszín három lépcsővel hanyatlik le a folyók völgyére. A mészlepedékes csernozjom talajjal borított felszín kitűnő feltételeket biztosít a mezőgazdaság számára. A Külső-somogyi löszfelszín a Kapos-völgyet kíséri. A 15-20 m vastag lösztakarón kialakult talajaival (agyagbemosódásos barna erdőtalaj, mészlepedékes csernozjom) a Somogyi-dombság legjobb termőterületének számít.

A Kapos és a Sió-Sárvíz völgye, valamint a Mecsek és a Duna-völgy között elterülő Tolnai-dombság aprólékosan felszabdalt, lösszel fedett dombsági táj. A természetes határok mentén jól elkülönülő dombsághoz a Kapos-völgytől nyugatra csatlakozik az enyhe lejtésviszonyokkal jellemezhető Külső-Somogy alacsonyabb dombvidéke.

A megye erdősültsége elmarad az országos átlagtól (17,8%). A Koppánytól délre megmaradt a megye egyik féltett erdőkincse, a gyulaji vadrezervátum, mely Európa egyik legnagyobb hírdámvad élőhelye.

Tájképvédelmi területek

A Tolna Megye Településrendezési Terve alapján tájképvédelmi területek magja elsősorban a védett természeti területek és Natura 2000 területek környezetében található. Szinte a teljes Duna menti területek, Gemenci erdő és peremterületei ebbe az övezetbe tartozik. Tájképileg szintén értékes a Szekszárdi- és Medinai-dombság és a teljes Tolnai-hegyhát Lengyel-Mucsfa vonalától egészen Simontornya határáig, beleértve a Pacsmagi-tavak és Tamási térségét is. Szintén tájképvédelmi övezetbe tartoznak a Dél-Mezőföldi löszvölgyek területe, a Koppány-mente, valamint Dombóvári melletti Kapos-rétek és Szőlőhegy. Mivel Tolna megye igen változatos felszínű, és változatos tájú megyénk ezért területének majdnem felét teszi ki a tájképvédelmi övezet területe.

3.4.1.9 Régészet és örökségvédelem

Tolna megye kulturális öröksége, azon belül is a műemlékek és régészeti lelőhelyek stratégiai erőforrásként vehetők számításba, minden tervezési területen. A régészettel, a kulturális örökséggel kapcsolatos legfontosabb jogszabályok az alábbiak (melyeket, minden tervezésnél figyelembe kell venni és ezen szabályokat be kell tartani)

- A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény
- A kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet.
- Az Európa Tanács keretegyezményei:
 - az Európai Kulturális Egyezmény (1954),
 - az Európai Építészeti Örökség Védelméről szóló Egyezmény (1985),
 - a Régészeti Örökség Védelméről szóló Európai Egyezmény (1992, felülvizsgálva),
 - az Európai Táj Egyezmény (2000),
 - a Kulturális Örökség Társadalmi Értékéről szóló Egyezmény (2005)
- ENSZ Egyezmény: A világ kulturális és természeti örökségének védelméről (1972)

A védett örökségi elemek számszerű adatai a közhiteles örökségvédelmi nyilvántartás aktuális adatai³ alapján Tolna megyére vonatkozóan a következők:

- Nyilvántartott régészeti lelőhelyek száma: 2464
- Egyedileg védett régészeti lelőhelyek száma: 65
- Műemléki védettségű ingatlanok - védett és kiemelten védett műemlékek (épületek, szobrok, parkok) száma: 257
- Műemléki jelentőségű terület száma: 1

Fontos megjegyezni, hogy a nyilvántartott régészeti lelőhelyek száma a kutatás függvényében változik, a fenti adatok a 2021 májusi adatszolgáltatáson alapulnak.

Nyilvántartott régészeti lelőhelyek

A régészeti leletek szerint a megye területe az őskor óta lényegében folyamatosan lakott volt. Erre példa a Sióagárd–Leányvár (bronzkor), Regöly (Hercuniates kelta törzs központja), Decs-Ete (Árpád-kor) településeken található emlékek. Építettnek emlékei a földvárak, melyek létesítése a magyar királyi vármegyerendszer megszűnéséig, a tatárjárásig tartott. A megyében elsősorban nagy infrastrukturális beruházáshoz kapcsolódóan (M6 autópálya, M9 autópálya megelőző feltárások, vizsgálatok) számos egyéb régészeti lelet került elő a neolitikumtól a késő középkorig bezárólag. A nyilvántartott régészeti lelőhelyek közül a megyében kiemelkedik a római limes magyarországi szakasza, mely a Duna mentén húzódott. E katonai táborokkal megerősített védelmi vonal a mai Tolna megye keleti határán is végighúzódott és a legjelentősebb római települések többsége is a limes mentén feküdt (pl.: Lussonium: Dunakömlőd, Alta Ripa: Tolna, Alisca: Ócsény-Szigeth-puszt, Ad Statuas: Várdomb). A limes régészeti emlékei Bölcskétől Pakson és Dunaszentgyörgyön át egészen Várdombig követhető. A megye belső területein a Iovia volt a legjelentősebb római település. 2000-ben sikerült a város maradványait fellelni egy korábban készült légfelvételen Alsóhetény közelében.

Műemlékek

Magyar középkorban Tolna a negyedik legsűrűbben lakott vármegye volt, ennek megfelelően gazdag is volt. Gyakorinak számított románkori templom gótikus átépítése. Az emlékanyag elsősorban egyházi (templom, kolostor) valamint védelmi célú építkezésekhez (vár) kötődik.

A török hódoltság előttről jó állapotú emlék nem maradt fenn, az újjáépítés épületállománya viszont – templomoknál – igen nagy százalékban az ősi falak felhasználásával valósult meg (pl.: Szekszárd: bencés kolostorrom, Nagyszékely: templom részletei, Szakcs: templom gótikus maradványai, Szakály, Felsőnyék, Aparhant: gótikus eredetre utaló támpillérek a templomhomlokzaton, Iregszemcse: Kálvária – Kápolna). Mindhárom jelentősebb megyei vár – várkastély (Ozora, Dunaföldvár, Simontornya) is e korszak terméke, melyek javarészt helyreállításra kerültek.

A török alóli felszabadulás nagy anyagi és véráldozatokkal járt, a megye közel volt az elnéptelenedéshez. Országos érdek volt a betelepítés (németek, délszlávok), amely hozta magával a kultúráját, vallását. A török idők utáni újjáépítéssel főleg egyházi épületek készültek (római katolikus templomok Szekszárdon, Dunaföldváron) de a betelepített németek nyomán református (Nagydorog, Kölesd) és evangélikus templom is készült (Felsőnána, Kalaznó). A korra jellemző köztéri műalkotás volt a pestis-oszlop (Szentháromság-szobor), Szekszárdon, Tolnán, Bonyhádon és több településen. Jelentős szerb (ortodox) lakosság is építkezett, hisz első jelentős monostorát még a hódoltság idején alapították (1585 – Grábóc).

Kastélyok, kúriák barokk példái közül megemlítjük a hűgyészi Apponyi kastélyt, a tamási Esterházy-kastélyt, Paks kúriaállományát és ekkor jelennek meg a reprezentatív kertek, parkok is a kastélyok körül. Ugyanez a helyzet volt megfigyelhető a klasszicizmus idejében is, amikor új kastélyok és kúriák épültek (Perczel-kúria Bonyhádon, Viczay Kastély Iregszemcsén, Gindly uradalom Tengelicen) és megszáporodtak a középületek is (pl.: iskolák (Bölcske, Paks, Szekszárd), szálloda (Paks), Vármegyeháza és bíróság épület Szekszárdon).

Népi építészet

A paraszti építkezést mindig is a közvetlen környezetben megtalálható építőanyag határozta meg. Így a mind intenzívebb mezőgazdaság által gerjesztett fahiány a 19. sz. végére gyakorlatilag felszámolta a korábbi borona-, vagy paticsfalú (német falvakban favázás – Fachwerk) építkezést. Helyére a vertfal, ill. a vályog lépett. Így az ún. „rég stílus” emlékhalmánya csekély (Sárszentlőrinc: jegyző háza, fachwerkes házak Zsibriken és Závodon, stb.). Sajátos, jó látványt nyújtó épületgyűttesek a pincesorok (kiemelkedő emlék magyar faluban a Sióagárd melletti Leányvár, német faluban Györköny), amelyek jelentős tájképi, tájszerkezeti és tájhasználati értékkel is bírnak.

Világörökségi és világörökségi várományos terület által érintett települések övezete

A 2018. évi CXXXIX. törvény Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről (OTrT) a Kulturális örökség szempontjából kiemelten kezelendő terület övezetét kivezette és helyette a Világörökségi és világörökségi várományos terület által érintett települések övezetét tartalmazza. Ehhez igazodott a Tolna Megye Területrendezési terve is 2020-ban (Tolna Megyei Önkormányzat Közgyűlésének 8/2020 (X.29.) önkormányzati rendelet). A fenti jogszabályok alapján Tolna megye területén az alábbi települések tartoznak az övezetbe (északról D-i irányba haladva): Bölske (Annamatia 7., 8.), Paks (Lussonium 3., Annamatia) (Paks-Dunakömlőd, Paks-Csámpa), Györköny, Dunaszentgyörgy (Lussonium 6., 12.), Kölesd, Fadd (Lussonium), Tolna-Mözs (Alta Ripa), Sióagárd, Szekszárd, Ócsény (Alisca), Decs, Alsónyék, Báticasék, Báta (Ad Statuas).

3.4.2 A környezeti állapot egyéb jellemzőinek leírása - terhelhetőség

Tolna megye területfejlesztési programját megalapozó helyzetértékelés külön fejezetben foglalkozik a táj terhelésének és terhelhetőségének meghatározásával. Tolna megye tájhasználatára alapvetően a mező- és erdőgazdasági használat, termelés jellemző, ám ennek ellenére természetvédelmi, tájképvédelmi, vízgazdálkodási, vízvédelmi és turisztikai szempontból kiemelhetők olyan tájegységek, tájtipusok, amelyek érzékenysége, terhelhetősége eltér a hagyományos mezőgazdasági tájhasználatától.

A megye tájterhelhetőségét az eltérő természeti adottságok az ökológiai természetvédelmi érzékenységre és a hagyományos tájhasználat alapján a következő tájtypusokra osztjuk fel:

- Folyómenti táj,
- Dombvidéki - Mezőgazdasági táj,
- Dombvidéki - Erdőgazdasági táj,
- Dombvidéki - Borvidéki táj.

A folyómenti táj sok szempontból való érzékenysége határozza meg a terhelhetőséget, ezért olyan többfunkciós komplex tájgazdálkodás kialakítása fontos, amely a vízgazdálkodás, a természeti adottságokhoz igazodó tájhasználat, a tájképi, természeti értékek védelmének prioritásával biztosítja a Duna-menti települések természeti erőforrásainak fenntartható használatát biztosító környezetkímélő fejlesztését.

Az intenzíven művelt szántóterületek sok esetben alig néhány méterre megközelítik az élővilág és a mikroklíma szempontjából fontos szerepet játszó vízfelületeket, az értékes természetközeli élőhelyeket, amelyek egy része Natura 2000 természet-megőrzési és/vagy országos jelentőségű védett természeti terület. Ezeken a területeken a természetvédelmi érdekeket kell elsődlegesen érvényesíteni a tájfenntartás során és a településrendezési tervekben szélesebb védősávot kell a tavak mentén szabályozni. A mezőgazdasági táj többi területeinek terhelhetőségében a termőföld védelmének prioritását kell érvényesíteni. Biztosítani kell a mezőgazdasági majorok, telephelyek rendeltetésüknek megfelelő használatát és fejlesztési lehetőségét.

Az erdőgazdasági területeken a meglévő vizes élőhelyeken a természetvédelmi érdekeket kell elsősorban érvényesíteni a tájfenntartás során. Az erdőgazdasági táj többi területén a talaj (termőtalaj), a fás növényzet és az élővilág (élőhelyek) védelmének prioritását kell érvényesíteni.

A borvidékekbe tartozó települések közül is több településen már nem lehet szőlőtermesztésről beszélni. Tekintettel arra, hogy a művelt szőlőhegy, szőlőültetvény történeti, esztétikai, településszerkezeti, építészeti, turisztikai szempontból is az egyik leggazdagabb, legvonzóbb tájelem, tudatosan támogatni kell a borvidéki tájra jellemző szőlőhegyi tájelemek fennmaradását és elsősorban a szőlőművelést.

3.4.3 Fennálló környezeti konfliktusok, problémák leírása és várható alakulása, amennyiben a Program nem valósulna meg

Legnagyobb problémát az egyes közegek szennyezettsége jelenti, mely további területhasználatokat is korlátoz, illetve az emberi egészségre is sok esetben veszélyt jelent. A levegő tisztaság tekintetében a szilárd szennyezők, a szálló és az ülepedő por okoz problémát. A vezetékes gáz kiépítése sok településen nem történt meg, így ebből kifolyóan is szennyezések lépnek fel. Emellett a pollenszennyezettség időszakosan veszélyezteti a lakosság egészségi állapotát.

A felszíni vizek szennyezettsége nem jelentős, az utóbbi években a vízminőség javuló értékei jellemzőek. Ugyanakkor a felszín alatti vizek tekintetében a magasabb ásványi anyag tartalom okoz problémát, mely miatt sok esetben vas- mangán-, illetve arzénmentesítésre van szükség.

Zajvédelem tekintetében a forgalmasabb, magasabb rendű főutak menték jellemzőek nagyobb mértékű terhelések.

Továbbá, a talajt a monokultúras mezőgazdasági termelés, a műtrágya használat és az erózió veszélyezteti. A termőtalajt a monokultúras mezőgazdasági termelés, a műtrágya használat és az erózió veszélyezteti, valamint a zöld mezős beruházások csökkentik a termőtalaj kiterjedését.

Élővilágvédelmi szempontból a zöld mezős ipari és kereskedelmi beruházások, az infrastruktúra fejlesztések (pl.: M9 autópálya megyei szakasza, Paks-Kalocsa közötti híd és kapcsolódó infrastruktúra stb.) csökkentik, feldarabolják a természetes vagy természetközeli élőhelyek kiterjedését, a vadon élő állatok számára barriereket képeznek. Szintén élővilágvédelmi problémaként merül fel védett természeti területen és Natura 2000 területen tervezett szén és működő kőbányák (Máza, Váralja környékén) hatása. Ezeken a bányaterületeken a jelenleg ismert fejlesztési terveket alapul véve az érintett területeken a külszíni bányaművelés hatásai csak igen nagymértékű természetvédelmi korlátozás érvényre juttatása mellett csökkenthetők elfogadható szintre, míg a tervezett mélybányászat hatására a területen végbemenő változások nem összeegyeztethetőek az országos védelem alatt álló Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzet ill. az Európai Közösség Natura 2000 hálózatába tartozó területek rendeltetésével, kijelölésének céljaival, valamint a hatályos hazai és nemzetközi természetvédelmi jogi szabályozással.

Az összefoglalt környezeti problémák nem oldódnának meg abban az esetben, ha a Program nem valósul meg.

3.5 A Program megvalósulásával közvetlenül és közvetve környezeti hatást kiváltó tényezők, okok feltárása

A célrendszer stratégiai szintjén is megjelenik a környezeti szempontok figyelembevétele. A fenntarthatóság kifejezetten megjelenik a 1.1.3. számú stratégiai célban: „*A megye természeti erőforrásainak, táji és természeti értékeinek és épített környezetének szélesebb körű megismertetése, potenciáljának javítása, fenntartható hasznosítás és tematikus összekapcsolása*”. Ezen felül azonban elmondható, hogy a Program egyéb céljai se okoznak közvetlenül romlást a környezetminőségben és nem állnak ellentétben a fenntarthatósági szempontokkal.

A Programban foglalt prioritások közül a harmadik: „*Élhető és fenntartható környezet megteremtése*” esetében is fókuszba került a környezeti értékek megóvása, a fenntartható területhasználat és a természeti károk enyhítésére való törekvés. Emellett a helyi természeti erőforrásokra alapozott energiatermelés is kiemelt szerepet kapott a prioritáson belül. A 3. prioritás kiemelt figyelmet fordít a klímaváltozás hatásainak mérséklésére, ezen célt olyan környezettudatos és energiahatékony módon kívánja elérni, amely a környezeti szennyezések mérséklésére, illetve azok felszámolására irányulnak.

3.5.1 Természeti erőforrás közvetlen igénybevételét vagy környezetterhelést közvetlen módon kiváltó tényezők

A 3. prioritás „*Élhető és fenntartható környezet megteremtése*” Tolna megye természeti környezet állapot megóvását adott esetben helyreállítását tartalmazza. Ugyancsak magába foglalja a fenntartható gazdálkodás feltételeinek megteremtését azokon a területeken, ahol ipari vagy mezőgazdasági tevékenység folyik. Ez a prioritás, illetve beavatkozás kapcsolódik részletesebben a környezet témaköréhez, a környezeti elemek használatához. A használat változása az elemek állapotában is általában valamilyen irányú változást eredményez, mely optimális esetben pozitív, az elemek megóvását, az erőforrások hasznosulásának fejlesztését jelenti, azonban a túlzott igénybevétel és a nem megfelelő módszerek alkalmazása környezetkárosító tevékenységgel párosulhat.

3.5.2 Társadalmi, gazdasági folyamatok, melyek közvetlen módon környezeti következménnyel járhatnak

Különösen az 1. prioritás „*A Tolna megyei gazdaság versenyképességének erősítése*” célkitűzés hordozhatja magában a környezetkárosításbekövetkeztének lehetőségét is, ugyanis a prioritás támogatja az ipari parkok és logisztikai központok kialakítását, amely, ha nincs egyensúlyban a környezetvédelmi és fenntarthatósági szempontokkal akkor a természetes környezetre káros hatással lehet.

A túlzott, egyoldalú gazdasági növekedésre koncentrálásjelenthet potenciális veszélyforrást. A közelmúlt - nem feltétlenül Tolna megyei - tapasztalatai is bizonyítják, hogy gondos tervezés, engedélyezés és monitoring rendszer szükséges a környezetkárosítás elkerüléséhez. Ezért a gazdasági beruházásoknál, az iparfejlesztésnél fokozottan ügyelni kell a környezetvédelmi követelmények érvényesítésére.

A prioritás rögzíti a megye természeti erőforrásainak, táji és természeti értékeinek szélesebb körű megismerésére irányuló törekvést, illetve az ebben rejlő potenciál javítását. Ezen cél megvalósításához azonban kiemelten figyelemmel kell lenni az esetleges környezeti szennyezések és egyéb kockázatok kezelésére, hogy a természeti értékekben rejlő lehetőség kihasználása fenntartható és pozitív hatással legyen mind a megye gazdaságára, mint a természeti értékekre.

3.6 A Program megvalósulása esetén várhatóan a környezetet érő hatások, környezeti következményeinek előrejelzése

A fejlesztési program céljai és prioritásai olyan szemléletmóddal és olyan célzattal kerültek megfogalmazásra, hogy azok semmiképpen nem idéznek elő tartós, tendenciózus negatív változást a megye környezetállapotában. Azonban a területfejlesztési program kevés olyan lényegi konkrétumot tartalmaz, amelyek környezeti hatásainak, következményeinek előrejelzése tételesen elvégezhető lenne.

3.6.1 Jól azonosítható környezet igénybevétel vagy terhelés

3.6.1.1 Környezeti elemek igénybevétele, terhelése

Egyetlen cél sem jár közvetlen kedvezőtlen hatással a környezeti elemekre. A prioritások esetében sem kell a környezeti elemek direkt károsodásától tartani. A földet, vizet, élővilágot várhatóan nem fogja a program megvalósulása jelentős mértékben terhelni, így ezekre káros hatással sem lesz. A beavatkozásokhoz későbbiekben illesztendő konkrét projektek során konkretizálódó tartalom meghatározása során kell tekintettel lenni a környezeti elemek károsodását kizáró vagy minimalizáló megoldások alkalmazására.

Összességében tehát a területfejlesztési program intézkedései egy élhető és társadalmi, gazdasági értelemben versenyképes, fejlődő megye jövőképekének szolgálatában állnak, mely célok a fenntarthatóság figyelembevétele mellett kerülnek a jövőben megvalósításra.

3.6.1.2 Natura 2000 területek igénybevétele, terhelése

Az országos és helyi jelentőségű védett természeti területekkel, valamint Natura 2000 területekkel kapcsolatban elmondható, hogy a Területfejlesztési Koncepció és ez alapján a Program sem támogatja azon célkitűzéseket, melyek az érintett területtel rendeltetésével nem összeegyeztetőek, illetve azokban kárt okoznának. Ezeken a területeken található élőhelyek és fajok megmaradása és kedvező természetvédelmi helyzetüknek megóvása is fontos szempontként jelenik meg a Koncepcióban és a Programban foglaltak megvalósításakor.

3.6.1.3 Az érintett emberek egészségi állapotának, társadalmi, gazdasági helyzetük igénybevétele

A Koncepcióban foglalt átfogó és stratégiai célok egyértelműen és alapvetően a megye gazdasági és társadalmi fejlődését, továbbá a megye lakóinak jólétének szolgálják és támogatják. Ennek megfelelően az érintett emberek életminőségének javulása várható a célok megvalósulása által.

3.6.1.4 Örökségvédelem, régészeti lelőhelyek

A kulturális örökség stratégiai erőforrás ezért az alábbiakat célszerű szem előtt tartani az átfogó és stratégiai célokkal kapcsolatban:

- A régészeti, műemléki értékek nem megújuló forrásai a kulturális örökségnek fenntartható használatuk kulcsfontosságú a jelen és jövő nemzedékei számára.
- A régészeti lelőhelyeket lehetőség szerint a földmunkával járó beruházásokkal, erdőtelepítéssel el kell kerülni.
- A kulturális örökség (műemlékek, régészeti lelőhelyek) gazdasági és társadalmi haszna, melynek során, többek között, erősítik a társadalmi összetartozást, a kulturális sokszínűséget, hozzájárulnak az életminőség emeléséhez, mely szintén fontos erőforrása a megyének.

A Programban bemutatott átfogó és stratégiai célok közül, azok hatnak az épített környezetre, azon belül is különösképpen a műemléki és régészeti örökségekre, amelyek jelentős új terület igénybevétellel és jelentős földmunkával járnak. Ezen tevékenységek esetében csak olyan engedélyezhető, amelyek a kulturális örökségvédelem céljait nem lehetetleníti el, azzal összhangba hozható. Szintén elősorban infrastrukturális beruházásokkal (pl.: ipari parkok fejlesztése, ökoturisztikai fejlesztés, stb.) el kell kerülni a világörökség várományos területeket, egyéb kiemelt jelentőségű régészeti lelőhelyeket (pl.: Regöly, Alsóhetény-puszta, Dombóvár, Aparhant), műemlékvédelmi környezetet (pl.: Grábóc, Decs, Dombóvár, Simontornya, Bátaszék, Szekszárd stb.) és műemléki védettség alatt álló épületeket és épületegyütteseket.

SKV-ban tárgyalt átfogó és stratégiai célok között nincs olyan 2021-2027-es uniós tervezési ciklushoz kapcsolódó konkrét elképzelés, mely közvetlenül az örökségi értékek védelmét, fenntartható használatát elősegítené. A későbbiekben azonban, amennyiben konkrét tervezések, projektek előkészítése elkezdődik, javasoljuk a megyei muzeális intézmények bevonását a szakmai tervek előkészítésébe.

3.6.1.5 Gyógyhelyek igénybevétele, terhelése

A megye területén található gyógyhely (Dombóvár: „Gunarasfürdő”, engedély szám: BP/FNEF-TKI/04885-6/2017.) esetében a Konceptióban foglalt átfogó és stratégiai célok nem fogalmaznak meg konkrét intézkedéseket, illetve fejlesztéseket. SKV-ban tárgyalt átfogó és stratégiai célok között nincs olyan 2021-2027-es uniós tervezési ciklushoz kapcsolódó konkrét elképzelés, mely közvetlenül a gyógyhely védelmét, használatát veszélyeztetné vagy ellehetetlenítené. A célok konkrét megvalósításál az egyes konkrét fejlesztésénél, azonban Gunarasfürdő esetében csak olyan fejlesztések támogathatók, mely a 74/1999. (XII.25.) EüM rendelet 8. § (1) bekezdését figyelembe veszi:

3.6.2 Gyógyhelyen és annak környékén a betegek gyógykezelését hátráltató, tiltott tevékenység mindaz, ami az éghajlati viszonyokat és a tájjelleget tartósan hátrányosan befolyásolja, vagy a betegek nyugalma zavarja, gyógyulását hátráltatja. Ilyenek különösen a víz-, por-, füst- és gázszennyezéssel, a levegő kémiai vagy biológiai szennyezésével, bűz keletkezésével, zajjal, valamint a növényállomány és domborzat megváltoztatásával járó tevékenységek. A közvetett módon hatást kiváltó tényezők

A következőben azon tényezők kerülnek összefoglalásra melyek, a Program intézkedéseinek megvalósulása esetén közvetett módon hatást gyakorolnának az egyes érintett személyekre, területekre.

3.6.2.1 Új környezeti konfliktusok, problémák megjelenésére, meglévők felerősödésére

Sem a fejlesztési programban rögzített célok, sem az ezekhez elvezető prioritások alapvetően nem járhatnak és nem is járnak olyan hatásokkal, ami jelentős és direkt környezetminőség romlást eredményezne. Közvetett módon azonban egyes célok elérése, illetve egyes beavatkozások okozhatnak környezeti konfliktusokat. Ezekkel elsősorban a gazdaságfejlesztéssel összefüggő javaslatok esetében kell számolni. Az értékelést nem segíti, hogy a beavatkozások tartalma túlzottan általános, legfeljebb olyan szinten jelennek meg csak környezeti szempontból értékelhető információk, mint hogy „mind a zöldmezős, mind a barnamezős beruházások fontosak és ösztönzendők. De konkrét helyszínek, volumenek, területnagyságok, ágazatok híján a tényleges hatások nem jelezhetők előre.

3.6.2.2 Közvetett hatások környezettudatos, környezetbarát magatartás, életmód lehetőségeinek, feltételeinek gyengítésére vagy korlátozására

Az 1.2. számú átfogó cél „Társadalmi megújulás, társadalmi kohézió”, illetve ezen átfogó célhoz tartozó 1.2.3. számú stratégia cél „Települési infrastruktúra és közszolgáltatások fejlesztése” célok a közösségi infrastruktúrák állapotának javítására és a közszolgáltatások minőségének javítására helyezi a hangsúlyt. A prioritások között 2. „A helyi közösségek és kultúra megerősítése, valamint a közösségi élet újraindítása” prioritás keretében pedig meg kell erősíteni a helyi közösségeket, kultúrát, illetve a helyi identitás és értékmegőrzés szerepét.

A Program célja, hogy a természeti környezet állapotát megóvja, adott esetben helyreállítsa, és megteremtse a fenntartható gazdálkodás feltételeit azokon a területeken, amelyen ipari vagy mezőgazdasági tevékenység folyik. Ezen törekvések teszik lehetővé, hogy a természeti környezet szépségét a következő nemzedékek számára is megőrizzük.

Összességében tehát elmondható, hogy a Program célrendszere közvetett módon sem hat negatívan a környezettudatos értékrendre.

3.6.2.3 Közvetett hatások a helyi adottságoknak megfelelő optimális térszerkezettől, területfelhasználási módtól való eltérés fenntartására vagy létrehozására

Effajta hatással lényegében nem kell számolni a Tolna Megyei Területfejlesztési Program megvalósulása nyomán. Nem irányoz elő az optimálistól eltérő térszerkezeti fejlesztést, sőt - sajnálatos módon - a térszerkezetfejlesztés sem a célok, sem a prioritások között nem jelenik meg. A megyei területfelhasználás jelentős megváltozásával ebből következőleg a program következményeként nem kell számolni.

3.6.2.4 Közvetett hatások olyan helyi társadalmi-kulturális, gazdasági-gazdálkodási hagyományok gyengítésére, amelyek a táj eltartó képességéhez alkalmazkodtak

A program kifejezetten törekszik a meglévő termesztési hagyományok megtartására és fejlesztésére. A helyi termékek nem csak munkahelyet és jövedelmet teremtenek, hanem erősítik a helyi identitást, segítik kielégíteni a környék és az ország biogazdálkodásból származó termékek és sokszínű minőségi termékpaletta iránti növekvő igényét. A megye sajátos, nagy termesztési hagyományú gazdálkodási típusaira (szőlőtermesztés, borászat, gabona, stb.) gyakorolt hatások nem becsülhetők, mivel ezen ágazatokra nem tartalmaz javaslatokat a dokumentum.

3.6.2.5 Közvetett hatások a természeti erőforrások megújulásának korlátozására

A megye fontos természeti erőforrása a termőföld. Ennek megőrzését, védelmét a program több ponton is - igaz, csak közvetve - előíranyozza (fenntartható gazdálkodás feltételeinek biztosítása, ár- és belvízvédelem). Kifejezett hangsúlyt helyez a dokumentum a megye megújuló energiapotenciáljának hasznosítására. Itt kell megemlítenünk azt is, hogy a megyei célok között szerepel a megye területén található szénvagyon újbóli hasznosításának gondolata is.

3.6.2.6 Közvetett hatások a nem helyi természeti erőforrások jelentős mértékű használatára vagy a helyi természeti erőforrások túlnyomóan más területen való hasznosítására

Nem tartalmaz a jelenleginél intenzívebb természeti erőforrás hasznosítást a célrendszer. A dokumentum kiemelt jelentőségű projektként említi a „Paksi Atomerőmű bővítésére való felkészülést”.

3.7 A környezeti következmények alapján a Program és a változások értékelése

Tolna Megye Területfejlesztési Programja – a fenti fejezetekben bemutatott – közvetlen, illetve közvetett környezeti hatásai alapján kijelenthető, hogy a specifikus célok, prioritások, beavatkozások megvalósulása során alapvető és lényeges kedvezőtlen változások bekövetkezésére, számottevő negatív hatásokra nem kell számítani.

Az 1.1. számú „*A megye gazdasági potenciáljának növelése, a vállalkozói aktivitás erősítése*” átfogó cél és azt ezt szolgáló 1. prioritás („*A Tolna megyei gazdaság versenyképességének erősítése*”) valamint ezek tervezett beavatkozásai - a specifikus cél gazdaságfejlesztési jellegéből következően - járhatnak negatív környezeti következményekkel. A specifikus cél mentén csak olyan fejlesztés/beruházás valósulhat meg, ahol környezetvédelmi követelmények teljesülnek. A környezetvédelmi követelmények teljesülését az illetékes környezetvédelmi hatóság különböző eljárások során tudja vizsgálni és érvényesíteni.

Az 1.2. számú „*Társadalmi megújulás, társadalmi kohézió*” átfogó cél és az 1.3. számú „*A vidékies térségek gazdasági szerepvállalásának megerősítése és vonzó vidéki élettér megteremtése*” átfogó célok és a kapcsolódó prioritások gyakorlatilag sem közvetlen sem közvetett módon nem járulnak hozzá a környezeti elemek és környezeti rendszerek rossz irányba történő megváltozásához.

Összefoglalva, Tolna megye Területfejlesztési Programja céljai, prioritásai és a tervezett beavatkozások a fenntarthatósági értékrendet megfelelően érvényesítik. A célok megvalósulása összhangban van a fenntartható fejlődés elvárható kritériumaival.

4 A PROGRAM MEGVALÓSÍTÁSA KÖVETKEZTÉBEN VÁRHATÓAN FELLÉPŐ KÖRNYEZETRE KÁROS HATÁSOK ELKERÜLÉSÉRE, CSÖKKENTÉSÉRE VAGY ELLENTÉTELEZÉSÉRE VONATKOZÓ, A TERVBEN, ILLETVE PROGRAMBAN SZEREPLŐ INTÉZKEDÉSEK KÖRNYEZETI HATÉKONYSÁGÁNAK ÉRTÉKELÉSE, JAVASLATOK EGYÉB SZÜKSÉGES INTÉZKEDÉSEKRE

A Tolna Megye Területfejlesztési Programjában összefoglalt célok és intézkedések nem járnak jelentős környezetkárosítással, azonban az egyes beavatkozások esetében, amelyek - amellet, hogy gazdaságfejlesztési, infrastruktúrafejlesztési szempontból kétségtelenül a megye érdekeit szolgálják – esetleges káros környezeti hatásokkal is járhatnak. Emiatt a javasolt prioritásokhoz a tartalom kifejtését követően szükséges a környezeti szempontú ellentételezésre és a hatások mérséklésének szükségességére vonatkozó javaslatokat is rögzíteni.

4.1 Káros hatások elkerülésére, csökkentésére vagy ellentételezésére vonatkozó intézkedések környezeti hatékonyságának értékelése

A Program intézkedései összeegyeztethetők a környezeti szempontokkal. Fontos azonban kiemelni a célok megvalósítása során számítani kell arra, hogy számos intézkedés ütközni fog valamely környezetvédelmi szemponttal. Ezek közül a kifejezetten káros hatásokat elkerüljük, csökkentjük, vagy ellentételezzük. Az alábbiakban erre vonatkozó javaslatainkat fogalmazzuk meg a Program öt prioritásának mindegyike esetében:

1. prioritás: A Tolna megyei gazdaság versenyképességének erősítése

Az agrárvállalkozások versenyképességének javításához figyelembe kell venni, hogy a mezőgazdasági művelés alá vont területek esetén az új természeti területek igénybevétele a lehetőségekhez mérten kerülendő legyen. A fejlesztések során kerülni kell továbbá a védett, vagy megóvásra érdemes természeti és táji területek igénybevételét, annak zavarását vagy bármilyen tevékenységet, amely az érintett területet károsíthatja. A védett természeti területen vagy Natura 2000 területen található mezőgazdasági területek esetében csak olyan művelési tevékenység folytatható, amely összeegyeztethető az adott terület természetvédelmi célkitűzéseivel és céljaival. Művelési ág váltása is csak abban az esetben javasolt ezeken a területeken, hogyha az a természetvédelmi, az ökológiai és a tájvédelmi érdekekkel összhangban van.

Javasoljuk továbbá, hogy az ipari parkok fejlesztése során a veszélyes anyagokat⁴ és technológiákat és az erőteljes vegyszerhasználattal járó mezőgazdasági termelő tevékenységek kerüljenek kizárásra a támogatandó tevékenységek közül, illetve kerüljön előtérbe a környezetet kevésbé terhelő technológiák alkalmazása.

Ugyanakkor fontos, hogy a környezettudatos szemléletformálás és a szennyezés-elkerülés minden gazdaságfejlesztési tevékenység esetében kiemelt értékelési, döntést megalapozó szempont legyen.

A turizmushoz kapcsolódó vállalkozásfejlesztés során a korábbinál nagyobb látogatóforgalom előtt feltáró turisztikai beavatkozásokkal szemben szigorú ökológiai feltételeket kell felállítani, emellett a környezet állapotára gyakorolt hatásokat folyamatosan ellenőrizni és monitorozni szükséges.

A gazdaság fejlesztéséhez szorosan kapcsolódik az oktatás kérdése, ezzel kapcsolatban a következő javaslatokat tesszük:

A kereslet-vezérelt szakképzési és felnőttoktatási rendszer kialakításához és a minőségi oktatás biztosításához figyelembe kell venni, hogy az oktatási tevékenység részeként a környezettudatos nevelésre és környezetbarát hulladékgazdálkodási módokat a tanulók megismerjék és ezáltal a szemléletük formálódik.

A munkavállalás és önfoglalkoztatás elősegítése érdekében is figyelemmel kell lenni a beavatkozások környezeti hatásaira. Ennek megfelelően a táji-természeti erőforrások kevésbé terhelő körforgásos és közösségi gazdaság-alapú tevékenységek ösztönzését javasoljuk.

2. prioritás: A helyi közösségek és kultúra megerősítése, valamint a közösségi élet újraindítása

Tolna megyére jellemző, hogy mindenhol erős a helyi identitás, a helyi kultúra, a megye értékekben és közösségi humán erőforrásokban gazdag. Emellett helyi közösségi élet a települések népességmegtartó képességének egyik tényezője. A közösség alapja a család, mely támogatásának egyik eszköze a fiatalok helyben tartása. A legfontosabb kihívás az erős helyi kultúrában és a környezetben rejlő energiák mozgósítása.

A koronavírus-járvány Tolna megyében is a társadalmi kapcsolatok minden szintjén hatással volt a lakosokra, közösségekre. A pandémiás helyzet nagymértékben visszavetette a megye társadalmi-közösségi életét, és ezzel egyidejűleg magasabb mértékű támogatást igényelt az elszigetelten élők felkarolása és a hátrányos helyzetűek támogatása vonatkozásában.

A „Családok támogatását biztosító fejlesztések” intézkedés a 2. prioritás első intézkedése, amely a jóléti beavatkozások mellett a családokat támogató életteremtő kialakítását helyezi előtérbe, a családbarát közszolgáltatások és családközpontú értékrend képviselésének figyelembevételével.

A prioritás második intézkedése „A hátrányos helyzetűek támogatását, munkavállalási esélyeit támogató fejlesztése, és helyi humán fejlesztések” a társadalmi integráció növelését és a területi hátrányok felszámolását, a mélyszegénység csökkentését tűzte ki célul.

A „Helyi és megyei identitás elősegítése”, mint a 2. prioritás harmadik intézkedése, a kulturális közösségfejlesztést helyezi előtérbe, célja a kulturális aktivitásra, helyi kulturális élet szervezésére és annak átalakításában való részvételre történő ösztönzés, amely hozzájárul a helyi közösség kezdeményező – és cselekvőképesség erősödéséhez.

A befogadó társadalom elősegítéséhez nélkülözhetetlenek a társadalmi kapcsolatok, az aktív közösségi szerepvállalás és az önkéntesség erősítése, illetve a közösség együttes erejének hangsúlyozása a környezetvédelmi kérdésekben. A közösségi élet fellendítéséhez javasuljuk a környezetvédelemmel kapcsolatos szemléletformáló események szervezését, melyek, mint összetartó erő és mint a felelős élet eleme egyaránt hozzájárulhatnak a helyi identitástudat és felelősségtudat erősödéséhez, illetve a tisztább és fenntarthatóbb környezet eléréséhez.

A közösségvezérelt helyi programok szervezése esetén a fenntarthatósági, illetve zéróemissziós célkitűzések olyan hosszú távon is fenntartható irányt jelenthetnek, amelyek a lakosok szemléletformálásához is nagymértékben hozzájárulhatnak.

3. prioritás: Élhető és fenntartható környezet megteremtése

Kármentesítés

Az intézkedés a környezeti károk felszámolására, a környezetvédelmi célú beruházások megvalósítására, természeti értékek védelmére, illegális hulladéklerakók felszámolására összpontosít. Tolna megyében az elmúlt évtizedekben beszennyezett területek kármentesítése, az ebből adódó környezeti kockázatok csökkentése az előttünk álló tervezési, fejlesztési időszak feladatai közé tartozik. A tervezett fejlesztések megvalósítása során az ipari múlttal rendelkező ún. barnamezős területek preferálása indokolt a zöldmezős beruházásokkal szemben. Környezetünk védelme érdekében szintén fontos feladat az illegális hulladéklerakók feltérképezése, felszámolása.

Környezetbarát fejlesztések

Az intézkedés az innovatív, karbonsemleges, energia-hatékony megoldásokat alkalmazó, a környezet védelmét szem előtt tartó, hosszútávon fenntartható beruházásokat foglalja magában. A következő időszak fejlesztéseinek tervezésekor kiemelt szempont a természeti értékek és ökoszisztémák védelme, megőrzése.

Fontos, hogy az aktív turizmus, a természetjárás, horgászat, vízi sportok népszerűsítése, és az ezekhez kapcsolódó beruházások minden esetben tájba illeszkedően, a meglévő természeti és építészeti értékekre alapulva, azokat nem háborgatva, hanem védelmük fontosságának hangsúlyozása mellett valósuljanak meg. Az energetikai felújításoknál célként került kitűzésre, hogy a megye valamennyi középülete energetikailag korszerűvé váljon, így prioritást élveznek az előző időszakban energetikai célú beavatkozással nem érintett épületekre irányuló fejlesztési elképzelések.

A vízgazdálkodással kapcsolatos fejlesztések, beruházások (csapadékvíz-elvezető rendszerek fejlesztése, szennyvízhálózatok kiépítése) a továbbiakban is a vízgazdálkodási tervben foglalt elvek mentén kell, hogy megvalósuljanak, a vizek hasznosítása, megőrzése továbbra is kiemelt szempont marad. A víz kincs, az élet mással nem pótolható feltétele és egyben a gazdaság erőforrása, melyet meg kell őriznünk a jövő nemzedékek számára.

Településkép javítása

Ezen intézkedés a zöldfelületek parkok, játszóterek, sportolásra alkalmas területek létesítése, fejlesztésére fókuszál. Az esztétikai és közösség-fejlesztési szempontokon túl a zöldfelületek növelésével járó fejlesztések a klímavédelmi célok elérését is segítik, a sport- és szabadidős, rekreációs lehetőségek bővítése pedig az egészséges életmódra nevelés egyik eszköze is lehet.

Szemléletformálás, hulladékgazdálkodás

Az intézkedés az ökológikus gondolkodás elsajátítása, környezettudatosságra való nevelésre a lakosság, a közszféra és a vállalkozások körében, a szelektív hulladékgyűjtésre, valamint a hulladékgazdálkodás rendszerének fejlesztésére összpontosít.

Fontos, hogy nemcsak a lakosság, hanem a gazdálkodó szervezetek, valamint a civil és a közszféra intézményeinek szemléletformálása is megtörténjen. A termelő, forgalmazó cégek esetében a környezetbarát üzemelés, illetve technológiai megoldások alkalmazása mellett nagyon fontos a termékek csomagolásmentes, vagy legalább környezetbarát, esetleg újrahasznosítható csomagolóanyagok használatával történő kezelése, szállítása, értékesítése.

A közszféra és civil szervezetek esetében is a környezetvédelmi kezdeményezések kiemelten fontosak, míg a lakosok esetében a saját környezetük rendbetételére és környezetkárosító tevékenységek elkerülésére vonatkozó figyelemfelhívás és hosszú távon pozitív hatást eredményezhet.

4. prioritás: Vidék felzárkóztatása, közszolgáltatások színvonalának emelése

A prioritás területileg érinti az egész megyét, kiemelten fókuszálva a városi agglomerációkon kívüli, aprófalvas települések igényeire, felzárkóztatására.

Az érintett közszolgáltatások kiterjednek az egészségügyi és szociális ellátásra, a közigazgatásra, oktatásra, és ezen szolgáltatások elérését lehetővé tévő kapcsolódó szolgáltatásokra, infrastruktúrákra Pl: gyalogos-, tömegközlekedés stb.

Üdvözlendő, hogy a prioritás „2. Zöldebb, karbonszegény Európa (PO2)” célkitűzéshez kapcsolódik, ennek megfelelően prioritás megvalósítása során javasoljuk a környezetvédelmi és fenntarthatósági szempontok figyelembevételét és a létrejövő infrastrukturális fejlesztéseket ezen tényezők mentén történő kialakítását.

5. prioritás: Közép-Duna Menti Térség fejlesztése

A Paksi Atomerőmű bővítése Magyarország egyik legfontosabb beruházása, amely a térség jövőjének meghatározó társadalmi-gazdasági motorja is egyben. A kiemelt térség fejlesztésének középpontjában a fenntartható gazdaságfejlesztés és a Tamási járás belső periférikus helyzetének felszámolása áll.

Az erőműbővítés ideje alatt az állandó lakosság mellett számos külföldi vendégmunkás lesz jelen a térségben. A megnövekedett lakosságszám és az egyébként is turisztikai adottságaihoz mérten alacsony mennyiségű turisztikai szolgáltatások bővítése szükséges, melynek során a környezetre mért terhelés mértékére kiemelt figyelemmel kell lenni.

5 JAVASLAT OLYAN KÖRNYEZETI, TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI SZEMPONTÚ ELŐÍRÁSOKRA, FELTÉTELEKRE, INTÉZKEDÉSEKRE, AMELYEKET A TERV ÁLTAL BEFOLYÁSOLT MÁS TERVEKNÉL FIGYELEMBE KELL VENNI

A koncepció által megfogalmazott célok és prioritások környezeti, társadalmi és gazdasági hatásai egyértelműen kedvezőek és mint ilyenek, irányadóak a további tervek készítése során.

Emellett természetesen megkövetelt, hogy minden további terv alkalmazkodjon a hatályos jogi előírásokhoz, illetve az alábbi dokumentumokhoz:

Jogsabályok:

- 218/2009. (X.6.) Korm. rendelet a területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól;
- 2/2005. (I.11.) Korm. rendelet egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról; E rendelet 1. számú melléklete szerint környezeti vizsgálatot kell készíteni az 1996. évi XXI. törvény 23. § (1) bekezdésének megfelelően készített területfejlesztési koncepcióra, így a megyei területfejlesztési koncepcióra is;
- 97/2009. (XII.21.) Korm. rendelet a környezetvédelmi, természetvédelmi, vízgazdálkodási és tájvédelmi szakértői tevékenységről: a területi hatásvizsgálat környezeti értékelési részét e rendelet szerinti szakértői jogosultsággal rendelkező szakértő végezte el;
- A környezet védelméről szóló törvény (a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény: E törvény 44. § (1)) alapján a vizsgálatnak ki kell terjednie arra, hogy a tervezett előírások, intézkedések mennyiben befolyásolják, vagy javíthatják a környezet állapotát; illetve, hogy a tervezett intézkedések elmaradása esetén milyen kár érheti a környezetet vagy a lakosságot.

Dokumentumok:

- Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepciót (OFTK);
- 2018. évi CXXXIX. törvény Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről (OTrT);
- Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia 2012-2024;
- Első Éghajlatváltozási Cselekvési Terv (2018-2020);
- Nemzeti Tiszta Fejlődési Stratégia tervezete;
- Nemzeti Energia- és Klímaterv;
- Nemzeti Energiastratégia 2030, kitekintéssel 2040-ig;
- 4. Nemzeti Környezetvédelmi Program.

Kiemelt környezeti szempontok, amelyeket a koncepció által befolyásolt más terveknel figyelembe kell venni:

- A koncepcióban rögzített térhasználati elveket követni kell, ötvözve a célrendszer a természet fenntartható kiaknázását célzó stratégiai céljából és ugyanerre irányuló horizontális céljából eredeztethető fenntarthatósági követelményekkel. Elengedhetetlen, hogy minden jövőbeni fejlesztésben a környezettudatosság és környezeti fenntarthatóság első helyen és következetesen érvényesítendő szempont legyen.
- Nem lehet cél a Tolna megyei tömegturizmus erősítése. Helyi értékekre koncentráló és a környezetet nem terhelő, vagy a káros hatásokat kompenzáló, bevonás alapú zöld, öko- és aktív-turisztikai szolgáltatások preferálandók.
- A turisztikai fejlesztések kapcsán javasolt a helyi, megyei és országos szintű szabályozásoknál, illetve releváns stratégiáknál, programoknál is figyelembe venni a helyi lakosság érdekeinek minél hatékonyabb érvényesítését, ami a jövőbeni konfliktusok elkerülése mellett kedvezően hat az érintett területek lakosságmegtartására és -vonzására is.
- Gazdaság-élénkítő beavatkozások tervezésénél előnyben kell részesíteni a környezettudatos tevékenységeket (körforgásos gazdasági alapelveknek megfelelő tevékenységek, jövőcentrikus ágazatok fejlesztései), és el kell kerülni védett természeti területek és közvetlen környezetük bolygatását, vagy természeti területek művelés alá vonását.
- Környezeti fenntarthatósággal kapcsolatos szemléletformálás szükséges a megyében lakók környezettudatos magatartással és életmóddal kapcsolatos szemléletváltása, viselkedésének megváltoztatása érdekében. Ennek minden lehetséges módját alkalmazni kell, akár oktatási/képzési tevékenységek során, akár közösségi programokba illesztve, akár pedig a támogatáspolitikai során kiválasztási szempontként, vagy kötelező elemként alkalmazva.
- Az épített környezet, településképi értékeinek megőrzése érdekében új épületek megvalósítása, vagy meglévők funkcióbővítő átalakítása esetén a településképet védő feltételrendszer kialakítása javasolt. A településeken élők életminőségének javítását elősegítő zöldterület-fejlesztéseknek célszerű prioritást biztosítani.
- A prioritásokhoz tartozó konkrét tervek esetében minden esetben vizsgálni szükséges a 314/2005 (XII.24) Korm. rendelet szerinti környezetvédelmi eljárások szükségszerűségét, tekintettel a védett természetvédelmi területekre, Natura 2000-es területekre és vízbázis védőterületekre vonatkozó szigorúbb küszöbértékeket.

6 KÖRNYEZETI HATÁSOK MONITOROZÁSA

Tolna Megye Területfejlesztési Programja részletesen bemutatja a célrendszerének elemeit, nevesít három átfogó célt és az ezekhez kapcsolódó tíz stratégiai (specifikus) célt. Az átfogó és stratégiai célokkal összefüggésben kijelöl területi célokat is, melyek a területi jellegzetességek figyelembevételével foglalják össze a fejlesztési irányokat.

A Programban kijelölt monitoring tevékenység fő célja a rendszeres, standard és gyorsan áttekinthető információk előállítása, amely a végrehajtás előrehaladását igazolja. A monitoring jelentéseket a Tolna Megyei Önkormányzat Monitoring és Értékelési feladatokat ellátó Bizottsága évente készíti el a Tolna Megyei Önkormányzat Közgyűlése számára.

A Program azonban nem tartalmaz a megvalósítás során várhatóan fellépő környezeti hatásokra vonatkozó monitorozási intézkedéseket, azokat az éves monitoring jelentésben nem rögzíti külön pontként. A Program az indikátorok előállítását a jelentést készítő Bizottság feladatköréként jelöli ki.

A fentiek alapján jelen fejezetben általános javaslatokat teszünk a későbbi végrehajtás környezeti hatásokat is figyelemmel kísérő monitorozásához.

- 1. Javaslat:** Minden prioritás esetében kerüljön meghatározásra egy környezeti indikátor. Ha az adott beavatkozás környezeti hatásai nem mérhetőek hatékonyan egy mutatóval, javasolt több indikátort meghatározni, de ezek számát célszerű alacsonyan tartani. Az indikátorhoz kapcsolódóan célértéket, ellenőrzési gyakoriságot, felelőst és – beavatkozás szükségessége esetén követendő – intézkedési tervet is meg kell fogalmazni.
- 2. Javaslat:** A gazdaság és infrastruktúra-fejlesztési lépések, illetve a mezőgazdasági termelés bővítése a környezetet potenciális negatív hatásokkal érintheti, ezért javasoljuk a szigorú ökológiai feltételek felállítását az intézkedésekkel szemben. A természeti környezetben bekövetkezett folyamatoknak megfelelő és érzékeny indikátora lehet a Natura 2000 területeken fellelhető fajok és élőhelyek monitorozása.

Üdvözlendőnek tartjuk ugyanakkor, hogy a Programban megfogalmazott Monitoring Jelentést éves szinten a Tolna Megyei Önkormányzat Közgyűlése elé kívánja tární, jóváhagyásra. A környezeti és egyéb hatások gyakori monitorozása hozzájárulhat a negatív hatások mérsékléséhez, amennyiben a jelentés kiegészítésre kerül a felmerülő problémák kezelésére vonatkozó beavatkozásokkal.

7 ÖSSZEFOGLALÓ

A Tolna Megyei Területfejlesztési Program környezeti teljesítményének értékeléséhez - megfelelően a 2/2005. (I.11.) Korm. rend. 4. sz. mellékletében rögzítetteknek is - olyan elemzési-értékelési módszertant alkalmaztunk, amely feltárta, hogy a megyei területfejlesztési programnak milyen közvetlen vagy közvetett kihatása lehet a környezetre, milyen környezeti hatások várhatók, illetve a hatások következtében, milyen természetűek és kiterjedésűek a várható hatások.

A Program egyéb stratégiai dokumentumokkal való összevetése során megállapítható, hogy számos országos jelentőségű dokumentum célrendszeréhez szorosan illeszkedik. A kifejezetten környezet- és természetvédelmi dokumentumok közül a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégiával, a Nemzeti Tájstratégiával, a Nemzeti Erdőstratégia (2016-2030)-val illetve a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégiával és a Kvassay Jenő Terv – a Nemzeti Vízstratégia dokumentumokkal való illeszkedést foglaltuk össze. Megállapítottuk, hogy a Programban megfogalmazott célok és intézkedések közvetlen vagy közvetett módon kapcsolódnak a stratégiai dokumentumok céljaihoz, azáltal, hogy a környezet harmonikus és kiegyensúlyozott kapcsolatán alapuló tájhasználatot tekinti a fejlődés alapjának.

A 3.2 fejezetben részletesebben kifejtetésre kerültek azon stratégiai célkitűzések, melyekben közvetlen módon megjelennek a környezeti célok és szempontok. Megállapítható, hogy a Tolna Megyei Területfejlesztési Program cél és prioritásrendszerének kialakításakor a természetvédelmi és fenntarthatósági célok figyelembevételre kerültek, ennek megfelelően számos cél ösztönöz közvetlen módon a környezeti értékek megőrzésére.

A 3.3 fejezet a Koncepció belső koherenciáját vizsgálja, melyben megállapítja a célrendszer konzisztenciáját és részletezi a stratégiai és átfogó célok kapcsolódását.

A 3.4-es fejezetben összefoglalásra kerültek azon környezeti jellemzők, melyeket a Program megvalósítása jelentősen befolyásolhat. Ezek a levegő tisztaságát, a zaj és rezgés elleni védelmet, a felszíni, illetve a felszín alatti vizek védelmét és a talaj védelmét jelentik.

A Koncepcióban foglalt 3. prioritás „*Élhető és fenntartható környezet megteremtése*” Tolna megye természeti környezet állapot megóvását adott esetben helyreállítását tartalmazza, amely magába foglalja a fenntartható gazdálkodás feltételeinek megteremtését azokon a területeken, ahol ipari vagy mezőgazdasági tevékenység folyik. Ez a prioritás, illetve beavatkozás kapcsolódik részletesebben a környezet témaköréhez, a környezeti elemek használatához.

A környezeti értékelés során rávilágítottunk arra, hogy egyetlen, a Programban foglalt cél megvalósítása sem jár közvetlen kedvezőtlen hatással a környezeti elemekre, ugyanakkor a 3. prioritás különös figyelmet fordít arra, hogy az intézkedések a természet védelmét is szolgálják a gazdasági és társadalmi fejlődés mellett.